نەوژین

ژمارە (٦) یەکشەممە ٢٠١٧/٥/١٤

مانگنامەیەکی تایبەتە بە پرسەکانی ژنان، رادیۆی دەنگ بە پاڵپشتی سندوقی نیشتمانی بۆ دیموکراسی NED ئەمریکی لەگەرمیان دەریدەکات

شیرین، ژنێک دەستبەرداری خوێنی فەرهادەکەی نابێت

6 »»

دەیان کچی لادێکانی گەرمیان واز لەخوێندن دێنن

▪ نەوژین

دەیان خوێندکاری لادێکانی سنوری گەرمیان، بەکاریگەری قەیرانی دارایی و نەبونی قوتابخانە، واز لەخوێندن دێنن، بەڕێوەبەری پەروەردەی گەرمیانیش دەڵێت: «٧٠٪ی ئەو خوێندکارانە کچن».

بەپێی بەدواداچونێکی رۆژنامەی (نەوژین)، لەماوەی ئەمساڵدا، لە کۆی ١٠ قوتابخانەی گوندو ناحیەکانی ئیدارەی گەرمیان، ٩٣ خوێندکار وازیان لەخوێندن هێناوە کە (٤٩)یان کچ و (٤٤)یان کوڕ بون.

وەزارەتی پەروەردە بۆ ئەمساڵ بڕیاری دا خوێندنگای گوندەکان تێکەڵ بکات، بۆ ئەمەش خوێندکاری قوتابخانەی چەند گوندێک لە قوتابخانەی یەک گوندیان کۆدەکرێنەوە و دەبێت خوێندکاری گوندەکانی تر رۆژانە هاتوچۆ بکەن، کە ئەمەش تێچونی زۆر دەخاتە سەر خێزانەکان، ئەمە سەرباری قەیرانی دارایی، هەروەها هەندێک قوتابخانەی دیکە، تەنها تا پۆلی ٦ یان ٩ی بنەڕەتیان تێدایە، خوێندکاران ئەگەر بیانەوێ بەردەوام بن لەخوێندنەکەیان، دەبێت رو لە قوتابخانەی گوندی دیکە یان قەزاو ناحیەکان بکەن، کە ئەمەش تێچون و مەترسیشی زۆرترە، بۆیە زۆرێک لەخێزانەکان رێگە بە منداڵەکانیان نادەن خوێندن تەواو بکەن و لە قوتابخانە دەریان دەکەن، بەتایبەت کچەکانیان.

بەڕێوەبەری گشتی پەروەردەی گەرمیان، م.دارا ئەحمەد، بە رۆژنامەی (نەوژین)ی وت: «رێژەی وازهێنانی کچان لە کوڕان زیاترە لەناوەندەکانی خوێندن بەگشتی و ئەوانەی لادێکان بەتایبەتی».

وتیشی: «لە کاتی وازهێنانی (١٠٠) خوێندکار، بەلای کەمەوە (٧٠) خوێندکاریان کچە».

لایخۆشیەوە، م. ئارام محەمەد، یاریدەری بەڕێوەبەری ئامادەیی (گردەگۆزینە)، بۆ رۆژنامەی (نەوژین) وتی :«خوێندکارێکی زۆر لە خوێندن دادەبڕین، هۆکاری سەرەکی ئەو دابڕانەش بەهۆی خراپی باری داراییەوەیە بەتایبەت کچەکان».

گەرمیان: ٢١ حاڵەتی دەستدرێژی سێکسی بۆسەر ژنان لە ٢ ساڵ دا

▪ نەوژین

تەنها لەماوەی ٢ ساڵدا لەگەرمیان، (٢١) حاڵەتی دەستدرێژی سێکسی بۆسەر ژنان تۆمارکراوە.

بەپێی ئامارێکی فەرمیی بەڕێوەبەرایەتی گشتی بەرەنگاربونەوەی توندوتیژی دژ بە ژنان کە لەمیانەی کۆنفرانسێک دا تۆڕی رێکخراوەکانی ژنان لە هەرێمی کوردستان خستیانە رو، ئاماژە بە توندوتیژییەکانی دژ بە ژنان لەماوەی ساڵانی ٢٠١٥ و ٢٠١٦ کراوە، تیایدا رێژەی توندوتیژی بەرامبەر بە ژنانی گەرمیانیش خراوەتە رو.

بەپێی ئەو ئامارە، لەگەرمیان و لەو دو ساڵەدا، ٢١ حاڵەتی دەستدرێژی سێکسی دژ بە ژنان تۆمارکراوە، بەشێوەیەک لەساڵی ٢٠١٥ دا ١٦ حاڵەت تۆمارکراوە، بەڵام ساڵی ٢٠١٦ رێژەکە دابەزیوە بۆ ٥ حاڵەت.

هەربەپێی ئەو ئامارە، کۆی حاڵەت و سکاڵا و توندوتیژیەکان لەو دو ساڵەدا لەگەرمیان، سەروی هەزارو پێنجسەد حاڵەت بوە.

پێشتریش بەڕێوەبەری بەڕێوەبەرایەتی بەرەنگاربونەوەی توندوتیژی دژ بە ژنان لەگەرمیان، عەقیدی یاسایی: لەمیعە محەمەد، ئەوەی بە رۆژنامەی (نەوژین) وتبو کە لەساڵی ٢٠١٥ دا رێژەی حاڵەتەکانی دەستدرێژی سێکسی چەندین هێندەی ساڵی پێشوتر زیادیکردبو، بەڵام لەساڵی رابردو رێژەکە دابەزیوە.

لەگەرمیان پیاوان کچی مناڵ دەکەنە ژنی دوەم و سێیەمیان

▪ نەوژین

رێکخراوێک ئاشکرای دەکات بەشێکی بەرچاو لەو پیاوانەی گەرمیان کە ژنی دوەم و سێیەم دێنن، خراپی رەوشی ئاوارەکان دەقۆزنەوە بۆ خواستنی کچی مناڵ لێیان.

ڤیان سابیر، سەرپەرشتیاری پرۆژەکانی (رێکخراوی خەڵک بۆ گەشەپێدان) کە لە بواری ئاوارەکان دا لەگەرمیان چالاکن، لە لێدوانی بۆ (نەوژین) لەبارەی ئەم حاڵەتەوە، وتی: «کۆمەڵێک هۆکار هەن بۆ ئەم کارەی پیاوان، لەوانە: بەهۆی خراپی رەوشی داراییانەوە خێزانە ئاوارەکان کچەکانیان لەتەمەنێکی مناڵ دا بەشو دەدەن، هەروەک لەروی تێچونی داراییشەوە داواکاریەکی زۆر ناخەنە سەر پیاوان، ئەمە جگە لەوەی لەروی مارەبڕین لەدادگاکانی دەرەوەی هەرێم کارەکە ئاسانترە».

ئەو چالاکوانە، ئەوەشی خستەرو کە هەندێک لەو پیاوانە پاش ماوەیەک لەخواستنی کچانی ئاوارە، وازیان لێدێنن یان دەیانگەڕێننەوە بۆ خێزانەکانیان بەبیانوی جۆراوجۆر. وتیشی: «پیاوان بێدەربەستن لە ناردنەوەی هاوسەرەکانیان، چونکە لەروی یاسایی و داراییەوە شتێکی ئەوتۆیان لەسەر ناکەوێت».

ئاماژەی دا: «حاڵی حاز ئێمە ٣ کەیسمان لەبەردەستە کە پیاوان پاش خواستنی کچانی ئاوارە، ئێستا وازیان لێیان هێناوە کە هەندێکیان دوگیانن».

بۆچی ژنان وێنەی خۆیان لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بڵاوناکەنەوە؟

2 »»

کارگەیەکی نان ژنانی ئیشکەری رزگاریی کۆدەکاتەوە

5 »»

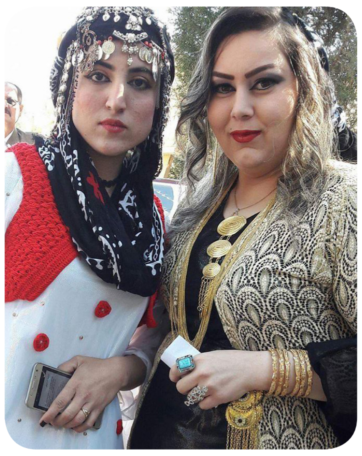

دو کچە شێوەکار زیاتر لە ١٠ پێشانگای تایبەتیان کردوەتەوە

7 »»

«تا تەمەنم بەرەو سەرەوە هەڵکشێت، خەمەکانم زیاتر کەڵەکە دەبن»

چیرۆکی ئەو کچانەی کە باوکیان ڕێگەیان پێنادات بچنە نێو ژیانی هاوسەرگیریەوە

■ نەوژین، هونەر حەمید

هەرچەندە باوکی ڕێگرە لە بەردەم چونی بۆ نێو ژیانی هاوسەرگیری، بەڵام شۆخانی (٣٢ ساڵ) هەمیشە نزای سەلامەتی بۆ باوکی دەکات، چونکە تەنها ئەویان هەیە بۆ ئەوەی بژێوی ژیانیان بۆ پەیدا بکات.

شۆخان، ناوی خوازراوی کچێکی دانیشتوی قەزای کەلارە، یەکێکە لەو دەیان «قوربانی»یەی کە ڕێگریەکانی باوکی لە چونی بۆ نێو ژیانی هاوسەرگیری، خەریکە بەرەو قەیرەیی دەیبات.

شۆخان کە ڕەشبینی و نائومێدی باڵی بەسەر روخساریدا کێشابو، ئاماژەی بەوەکرد زیاتر لە دە کەس چونەتە خوازبێنی و هەوڵیانداوە ژیانی هاوسەری لەگەڵ پێکبهێنن، بەڵام باوکی ڕێگری لە شو کردنی کردوە «باوکم دەڵێت ئێوەم بە بەدبەختی گەورە کردوە، ڕێگە نادەم شو بکەن.»

شۆخان کە کچی ماڵەوەیە، تەنها خەم بۆ داهاتوی خۆی ناخوات، بەڵکو هەمیشە بیر لە داهاتوی ئەو پێنج خوشکەشی دەکاتەوە کە سەرجەمیان تەمەنیان لەسەروی هەژدە ساڵیەوەیە. وتی: «باوکم ڕێگەی نەداوە هیچکام لە خوشکانی تریشم ژیانی هاوسەری پێکبهێنن.»

هەرچەندە ئامارێکی ورد لەبارەی ژمارەی ئەو کچانە لەبەردەستدا نیە کە باوکیان ڕێگربوە لەبەردەم چونیان بۆ نێو ژیانی هاوسەری، بەڵام زۆری ژمارەی کچانی قەیرە لەو قەزاو ناحیانەی کە دورە دەستن، ئاماژەن بۆ بەردەوام بونی ئەو دیاردەیە.

زۆربەی ئەو باوکانەی ڕێگرن لەبەردەم شو کردنی کچەکانیاندا، ئەوانەن کە نەخوێندەوارن و هێشتا بیرکردنەوەی خێڵەکی بەسەریاندا زاڵە و شو کردنی کچەکانیان بە»عەیبە«دەزانن.

عەباس مەحمود، سەرۆکی لقی گەرمیانی کۆمەڵەی کۆمەڵناسان و دەرونناسانی کوردستان، ئاماژەی بەوەکرد ڕێگری کردن لە شو کردنی کچان گرفتی کۆمەڵایەتی و دەرونی لێدەکەوێتەوە «زۆربەی ئەو کچانەی شو ناکەن و قەیرە دەبن، دواتر توشی خەمۆکی و گۆشەگیری دەبن.»

سەرۆکی لقی گەرمیانی کۆمەڵەی کۆمەڵناسان و دەرونناسانی کوردستان، باسیلەوەکرد «هۆکاری کلتوری و کۆمەڵایەتی پاڵنەری ئەو باوکانەن کە ڕێگە نادەن کچەکانیان شو بکەن.»

بەپێی یاسای باری کەسێتی عێراقی، هەر کچێک تەمەنی بگاتە ١٨ ساڵ مافی پێکهێنانی ژیانی هاوسەرگیری هەیە لەگەڵ هەر کورێکدا کە خۆی بیەوێت.

زۆربەی ئەو کچانەی باوک و کەسوکاریان ڕێگرن لەبەردەم شوکردنیان، بۆ لابردنی لەمپەرەکانی بەردەم چونە نێو ژیانی هاوسەریان پەنایان بۆ دادگاکانی کوردستان نەبردوە، لەکاتێکدا لە ڕێگەی یاساوە دەتوانن کەسوکاریان ناچار بکەن بۆ لابردنی ڕێگریەکانی بەردەمیان.

عەقید لەمیعە محەمەد، بەڕێوەبەری بەڕێوەبەرایەتی بەرەنگاربونەوەی توندوتیژی دژی ژنان لەگەرمیان، رونیکردەوە ئەو باوکانەی ڕێگرن لەبەردەم شوکردنی کچەکانیان لە روی یاساییەوە تاوانبارن، ئەگەر کچەکانیان سکاڵایان لەسەر تۆمار بکەن «بەداخەوە ژمارەی ئەو کچانە زۆر کەمن کە بۆ ئەو مەبەستە پەنا دەبەنە بەر دادگا.»

بەڕێوەبەری بەڕێوەبەرایەتی بەرەنگاربونەوەی توندوتیژی دژی ژنان لەگەرمیان، ئاماژەی بەوەشکرد لەحاڵەتی پێویست دا و بەپێی یاسا، کچ بێ ئامادەبونی باوک و کەسوکاری لەدادگا مارە دەبردرێت «ئەگەر حاڵەتەکە پێویست و جیاواز نەبێت، مارە برینی کچ پێویستی بەرەزامەندی کەسوکاریەتی.»

ڕێگری کردنی باوک و کەسوکار لە شوکردنی کچان، دەچێتە چوارچێوەی توندوتیژیەوە بەرانبەر بە ژنان و لە یاسای ژمارە (١١) ی ساڵی ٢٠١١ دا کە تایبەتە بە بەرەنگاربونەوەی توندوتیژی ئاماژەی پێدراوە.

شۆخان، هەرچەندە ڕێگریەکانی باوکی لە چونە نێو ژیانی هاوسەری ژیانی لا تاڵ کردوە، بەڵام بەهیچ شێوەیەک ئامادە نیە سەنگەری یاسا لەباوکی بگرێت. وتی: «باوکم زۆر خۆش دەوێ و هەمیشە نزای سەلامەتی بۆ دەکەم، چونکە باوکم هەمو شتێکی بۆ دابینکردوین و ڕۆژێک کار نەکات پێمانەوە دیارە.»

بەپێی وتەی شۆخان، باوکی دڵیان ناشکێنێت و چیان بوێت بۆیان جێبەجێ دەکات، بەڵام لەمەسەلەی شوکردنیان دا زۆر توندە و قسەی چەندین هاورێی نزیکی خۆی شکاندوە، کەداوایانلێکردوە ڕێگە بەکچەکانی بدات بۆ ئەوەی شو بکەن.

ڕێگری کردن لە شو کردنی کچان و توندوتیژی نواندن بەرانبەریان، ڕەگێکی قوڵی هەیە و بۆ سەردەمی پێش پێغەمبەری ئیسلام دەگەرێتەوە، کە کچان لەلایەن باوک و کەسوکاریانەوە و بۆ ئەوەی بە شو نەدرێن زیندە بەچاڵکراون.

مەلا ئیدریس ژاڵەیی، کارگێری لقی گەرمیانی یەکێتی زانایانی ئاینی ئیسلام، ئەوەی خستەڕو لە روی ئاینیەوە باوک ناتوانێت ڕێگر بێت لەبەردەم شو کردنی کچ دا «هەر باوکێک ڕێگر بێت لەبەردەم شو کردنی کچەکەیدا، تاوانبار دەبێت.»

رونیشیکردەوە ئەو باوکانەی ڕێگرن لەبەردەم شوکردنی کچەکانیاندا ڕۆڵیان هەیە لە بڵاو بونەوەی «فەساد»دا. وتی: «پێغەمبەر فەرمانی کردوە کچ کە باڵغ بو دەبێت بدرێتە شو.»

مەحمود حەمید کە پورزای شۆخانە، باسیلەوەکرد خزم و کەسوکارەکەی هەوڵێکی زۆریان لەگەڵ باوکی شۆخان داوە بۆ ئەوەی کچەکانی بەشو بدات، بەڵام ئەو بەهیچ شێوەیەک رازی نەبوە.

مەحمود، وتی: «تەنانەت خاڵی شۆخان لەدادگا سکاڵای لەسەر باوکی تۆمارکردوە و هەفتەیەک لەزیندان دا بوە، بەڵام سەرباری ئەوەش رازی نەبوە بەشو کردنی کچەکانی و دواتر بەناچاری ئازاد کراوە.»

ڕێگری کردنی باوکان لەچونە نێو ژیانی هاوسەری، کچان لە خەونەکانیان بێبەش دەکات و بەشێک لەو کچانەش ژیانیان بە گۆشەگیری و دورەپەرێزی و هەندێکجار بەخۆ کوشتنیش کۆتایی دێت

شۆخان جەمال ، کە فرمێسک لەچاوەکانی قەتیس مابو. وتی: «تا تەمەنم بەرەو سەرەوە هەڵکشێت، خەمەکانم زیاتر کەڵەکە دەبن»، وتیشی: «پێکهێنانی ژیانی هاوسەری و بون بەدایک گەورەترین ئاواتمە، بەڵام وا بڕوات ئاواتەکەم دەبەمە ژێر گڵ.»

ترسە یان شەرم یاخود نەبونی بوێریی؟

بۆچی ژنان وێنەی خۆیان لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بڵاوناکەنەوە؟

■ نەوژین، جوانە جەلیل

ئەگەرچی بەشێکی زۆر لە کچان تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بەکاردێنن، بەڵام هەتائێستا ناتوانن بە ئازادیی ئەو کارە بکەن، بەڵکو بەپێچەوانەوە لەبەر ترس لە بەکارهێنانی لەلایەن کەسانی دیکەوە، ناتوانن وێنەکانی خۆیان بە ئازادیی لە تۆڕە کۆمەڵایەتیەکان دا بڵاوبکەنەوە.

زریان سەرحەد، تەمەن (٢٢) ساڵ، کە خوێندکاری زانکۆیە، سەبارەت بە دانانی وێنەی خۆی لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان، بۆ (نەوژین) دەڵێت: «بەهیچ جۆرێک ئامادە نیم وێنەی خۆم یاخود خێزانەکەم لە (Facebook) دابنێم».

وتیشی: «ئەگەرچی هاوسەرەکەم رازییە وێنەکانم بڵاوبکەمەوە، بەڵام لە ترسی بردنی وێنە و بەکارهێنانی بۆ مەبەستی تر، تائێستا بیرم لە بڵاوکردنەوەی وێنەکانم نەکردوەتەوە.»

تۆڕی کۆمەڵایەتی «فەیسبووک»، بە یەکێک لە بەرفراوانترین تۆڕی کۆمەڵایەتی دادەنرێت لە کوردستان، تادێت ژمارەی بەکارهێنانی زیاد دەکات، تاکێکی زۆری بە خۆیەوە سەرقاڵ کردوە بەتایبەت کچان، بەڵام سەرباری ئەمەش بەشێک لە کچان جورئەتی ئەوە ناکەن وێنەو ناوی راستی خۆیان بەکاربهێنن.

سێبەر سالەح، (٢١) ساڵ، کە خوێندکاری دوا قۆناغی زانکۆی گەرمیانە، بۆ (نەوژین) دەڵێت: «بە بۆچونی خۆم و خێزانەکەم دانانی وێنەکانم ئاساییە بەڵام وەک هەمیشە لە ترسی هاککردنی ئەکاونتەکەم و بردنی وێنەکانم و خراپ بەکارهێنانی، بڵاویان ناکەمەوە».

وەک (سێبەر) ئاماژەی پێدا: ترسی سەرەکی کچان لە بەکارنەهێنانی ناوی خۆیان و وێنەکانیان، ترسێکە لەوەی کە نەبادا لەلایەن کەسانی دیکەوە و بۆ فشارخستنە سەریان، وێنەکانیان بەکاربهێنرێت، ئەمەش وایلێکردون لە بری وێنەی خۆیان، وێنەی ئەکتەر و کەسە بیانیە ناودارەکان بەکاربهێنن، وەک چۆن ئەو هەمان شتی کردوە.

بەپێچەوانەوەی ئەم کچانەوە، کچانی دیکە هەن کە باوەڕی تەواویان بەخۆیان هەیەو وێنەکانیان بڵاودەکەنەوەو لێناگەڕێن ترس و دڵەڕاوکێ، وایان لێبکات لە چێژبینین لەبەکارهێنانی تەواوەتی ئەو تۆڕانە بێبەشیان بکات.

کەنار حسێن، تەمەن (٢٣) ساڵ، نزیکەی (٤) ساڵە تۆڕی کۆمەڵایەتی بەکاردەهێنێت، بۆ (نەوژین) وتی: «من زۆر ئاساییە بەلامەوە کە وێنەی خۆم و خێزانەکەم لە تۆڕە کۆمەڵایەتیەکان بڵاو بکەمەوە بەتایبەت فەیسبوک، بەڵکو بڵاویشم کردوەتەوە».

وتیشی: «تاوەکو ئێستا بەهۆی دانانی وێنەکانمەوە توشی هیچ کێشەو گرفتێک نەبومەتەوە، بەلاشمەوە زۆر ئاساییە کەوا کچان وێنەکانی خۆیان بڵاوبکەنەوە، بۆ ئەوەی چیتر ئەم ترسە نەمێنێ لەناو کچاندا.»

بەرای توێژەرێکی کۆمەڵایەتیی، ئەم پرسە گرێدراوە بەو تێڕوانینەی کەتائێستا لەبارەی ژنان لە کۆمەڵگادا بونی هەیەو وایکردوە نەتوانن بەشی پێویست ئازاد بن لە پیادەکردنی مافەکانیان.

بەکر محەمەد، بۆ (نەوژین) وتی: «تاکی کۆمەڵگەی ئێمە تاوەکو ئێستا نەگەشتوەتە ئەو ئاستە رۆشنبیرییەی کە کچان بتوانن بە ئازادی وێنەکانی خۆیان بڵاو بکەنەوە.»

وتیشی: «زۆرینەی کچانی ئێمە لە ترسی ئەوەی کە کەسێک داوای هاورێیەتی لێبکات و قەبوڵی نەکات وێنەکانیان ببرێت و بەکاربهێنرێت، بۆیە ناوێرن وێنەکانیان دابنێنن.»

رۆژنامەنوسێکیش لەکۆمێنت دان لەبارەی ئەم پرسەوە، پێیوایە تێڕوانینی کۆمەڵگا بۆ رەگەزی مێ، تێڕوانینێکی سێکسییە نەک مرۆیی.

شنە محەمەد، کەهاوکات چالاکوانی مەدەنیشە، بۆ (نەوژین) وتی: «بەداخەوە تائێستا و لەم سەردەمی جیهانگیری و تەکنەلۆژیایەدا و بەکارهێنانی تۆری کۆمەڵایەتی لەلایەن کچانەوە، تێڕوانینی تاکی کورد بۆ ئەو کچانەو بۆ یەکتر، تێروانینێکی سێکسییە نەک مرۆڤ بون، تێروانینێکی ژن و پیاوانەیە نەک ژیان دۆستی نەک مرۆڤانەو جەخت کردنەوە لەوەی هەم ژن و هەم پیاو مرۆڤن و یەکسانن».

وتیشی: «باجی ئەم تێڕوانینەش بەزۆری ئافرەتان داوییانەو دەیدەن».

کاتێک جیاوازی هۆز و پلەی کۆمەڵایەتیی، کچان لە گەیشتن بە دڵخوازەکانیان بێبەش دەکات

■ نەوژین، زریان محەمەد

پاش چەندین ساڵ لەخۆشەویستیی، (سەناریا) نەیتوانی بەو کوڕە بگات کە دڵخوازیی بو، ئەویش پاش ئەوەی لەلایەن باوکییەوە ڕەدکرایەوە هاوسەرگیریی لەگەڵ ئەو کوڕەدا بکات، هۆکارەکەشی ئەوەبوە کە باوکی پێیوابوە ئەو کوڕەو خێزانەکەی «لەئاستی ئێمەدا نین!».

سەناریا، وتی: «باوکم پێیوتم دەزانم تۆ ئەو کوڕەت بە دڵەو خۆشتدەوێت و کەسێکی باشە، بەڵام چونکە ئەوان لە عەشیرەتێکی بەناوبانگ نین و لە ئاستی ئێمەدا نین، ئەگەر تۆ شو بەو کوڕە بکەی ئەوا حەیای من دەبەی».

چیرۆکی سەناریا، یەکێکە لە دەیان چیرۆکەکانی ڕێگەگرتن لە کچان بۆ ئەوەی بە خواستی خۆیان هاوسەرگیریی بکەن. ئەگەرچی باسلەوەدەکرێت تاڕادەیەکی باش بەرەوپێشەوەچون لە مافەکانی ژنان بەدەستهاتوە، بەڵام لەبەرامبەردا کچانی دیکەو زۆر هەن کە یەکێک لە گرنگترین و سادەترین مافەکانی ژیانیان لەلایەن خێزانەوە لێدەستێنرێت.

هەندێک لەخێزانەکان، بەهۆکاری جیاوازی پلەی کۆمەڵایەتیی یاخود ئابوریی و یان جیاوازی شوێن و ناوچەو هۆز و بنەماڵە، ڕێگریی دەکەن کچەکانیان شو بەو کوڕانە بکەن کە دڵخوازی خۆیانن.

سەناریا، کەناوی خوازراوی کچێکی تەمەن (٢٩) ساڵە، لەدرێژەدان بە چیرۆکەکەی بۆ (نەوژین)، وتی: «لەدوای گریانێکی زۆر و تکاکارییەکی زۆری خۆم و خێزانەکەشم بۆ باوکم بۆ ئەوەی ڕازی بێت بە دڵخوازی خۆم بگەم، بەڵام باوکم بە هەمو شێوەیەک ڕەتی دەکردەوە و بەهەمان شێوەی جارەکانی پێشو ئەوەی دوبارە دەکردەوە کە بنەماڵەی ئەوان لە ئاستی ئێمەدا نیین».

کێشە کۆمەڵایەتییەکانیش هاوشێوەی جیاوازی ئاست و پلەی کۆمەڵایەتیی، هەندێکجار هۆکارن بۆ ئەوەی کچان نەگەن بەخەونی هاوسەرگیرییان لەگەڵ ئەو کوڕانەی خۆشیان دەوێت.

شانیا، ناوی خوازراوی کچێکی دیکەی دانیشتوی گەرمیانە، بەحەسرەتێکی زۆرەوە باسی لەدەستدانی دڵخوازەکەی بۆ (نەوژین) کرد «بۆ ماوەی (١٣) ساڵ کەسێکم خۆشویست و بڕیاری ئەوەمان دا کە بۆ یەک بین، بەڵام بەهۆی کێشەی کۆمەڵایەتی ڕابردوی نێوان خێزانەکانمان، هیوای پێکەوە بونمان بۆ هەمیشە لە دڵماندا ناشت».

وتیشی: «ڕق و کینەی ڕابردوی خێزانەکەم بۆ ئەو خانەوادەیە ڕۆڵی سەرەکی هەبو لە دیاریکردنی چارەنوس و داهاتوی من، ئەمەش بوە هۆی ئەوەی من بۆ هەمیشە ئەو کوڕە لەدەست بدەم».

بەخەمبارییەکی قوڵیشەوە وتی: «ئەو هیوایەی کە چەندین ساڵە هەوڵی بۆ ئەدەین، بۆ هەمیشە وەک گوڵێک هەڵوەری و هەرگیزاوهەرگیز نایەتەوە، چونکە ئەو ژیانی هاوبەشی پێکهێنا و منیش لە حەسرەتی چاوەڕوانی ژیان دا ماومەتەوە».

ئەگەر (سەناریا) و (شانیا) لەلایەن باوک و خێزانیانەوە ڕێگرییان لێکرابێت بۆ هاوسەرگیریی، ئەوا کچانی دیکە هەن کە نەک باوک و دایک و برا، بەڵکو خزمە پلە دو و سێیەکانیان ڕێگر بون لەوەی بە دڵخوازی خۆیان بگەن.

بەڕێوەبەری بەڕێوەبەرایەتی توندوتیژی دژ بە ژنان لە گەرمیان، عەقید (لەمیعە محەمەد)، بۆ (نەوژین) دەڵێت: «ڕێگری کردنی کچان بۆ هەڵبژاردنی دڵخوازی خۆیان تەنیا لە چوارچێوەی خێزانەکانی خۆیان نەماوەتەوە، بەڵکو هەندێکجار لەلایەن خزمانی پلە دو و پلە سێوە ڕێگری دەکرێت، ئەمجۆرە دۆسێیەش لەلای ئێمە بونی هەیە».

وتیشی: «سەبارەت بەم حاڵەتە ئامارێکی وردمان لەبەردەستدا نیە، چونکە زۆربەی کچان بە هۆی لاوازیی ئاستی وشیاری و ترسەوە، ئەم دۆخە قەبوڵ دەکەن و نایەنە لای ئێمە، زۆربەی حاڵەتەکانیش بەداخراوی لە نێوان خێزانەکان خۆیاندا چارەسەری دەکەن».

زۆرێک لە دایکان و باوکان پاساوی ئاینی دەهێننەوە لەڕێگریی کردن لە بەشودانی کچەکانیان، ئەویش بە بیانوی ئەوەی کە مافیان هەیە لە دیاریکردنی چارەنوسی کچەکانیان، بەڵام زانایەکی ئاینی، ئەم پاساوە ڕەت دەکاتەوە.

سەلام مەجید، مامۆستای ئاینیی، بۆ (نەوژین) دەڵێت: «لە ئاینی ئیسلامدا ئەوە هاتوە نەک دایک و باوک، بەڵکو هیچ کەسێک مافی ئەوەی نیە کەوا ڕێگری لە کچێک بکات بۆ هەڵبژاردنی هاوبەشی ژیانی، بەمەرجێک پێگەیشتو بێت».

وتیشی: «لە قورئانی پیرۆزدا هاتوە هەرکەسێک زوڵم لە کچێک بکات جێگای دۆزەخ دەبێت.»

هاوشێوەی ئەوەی لە شەرع دا هاتوە، لە یاسای باری شارستانییش دا کە پرسی هاوسەرگیریی ڕێکخستوە، ڕێگرییکردن لە کچان بۆ دیارییکردنی هاوبەشی ژیانیان، بە سەرپێچیی هەژمار کراوە.

پارێزەر (شالاو حەمید)، لەوبارەوە بۆ (نەوژین) دەڵێت: «بە پێی ئەحکامی ماددەی (٩) برگەی (١) نابێت هیچ خزمێک یان کەسێکی دیکە یان خزمەکانی تر ڕێگری لە هاوسەرگیری کچ یان کوڕ بکەن ئەگەر شیاوی هاوسەرگیری بن و تەمەنی یاساییان تێپەڕاندبێت».

وتیشی: «لە ڕوی یاساییەوە لە مادە (٩)ی برگەی (٢)، دو جۆر سزا دیاری کراوە بۆ ئەوانەی ڕێگریی دەکەن لە هاوسەرگیریی , یەکەمیان: هەر کەسێک لە خزمە نزیکەکان واتە پلە یەک بێت ئەگەر سەرپێچی ئەحکامەکانی برگەی (١) ی ماددەی (٩) بکەن ئەوا سزاکەی زیندانیکردنە بۆ ماوەیەک لە (٢) ساڵ کەمتر نەبێت و لە (٥) ساڵ زیاتر نەبێت. دوەمیان: ئەگەر سەرپێچیکەری ئەم حاڵەتە لە پلەیەک نەبون، ئەوا سزاکەی زیندانی کردن دەبێت بۆ ماوەیەک کە لە (٣) ساڵ کەمتر نەبێت و لە (١٠) ساڵ زیاتر نەبێت.»

بەڵام وادیارە هەندێک لە باوان، تەنها ئەو یاساو ڕێسایانە ڕەچاو دەکەن کە خۆیان دایانڕشتوە.

سەناریا، ئەو کچەی ڕێگەنەدرا بە خۆشەویستەکەی بگات، بەخەمبارییەوە باسیلەوەکرد کە باوکی لەدوای ڕازیی نەبون بە هاوسەگیریی لەگەڵ ئەو کوڕە، کوڕی دیکەش هاتونەتە خوازبێنیی، بەڵام بەوانیش ڕازیی نەبوە.

ئاماژەی دا پاساوەکەشی بۆ ڕەد کردنەوەی یەکێک لەو کوڕانە ئەوە بوە کە «خەڵکی ناوچەی خۆمان نین و شێوازی قسەکردنیان وەکو هی خۆمان نییە!»

بۆچی کچان لەهاوڕێیەتیکردنی کوڕان سڵ دەکەنەوە؟

■ نەوژین، ژیلۆ عەلی

کچان و کوڕان، لەیەک کۆمەڵگادا دەژین، پێکەوە لەدایک دەبن و پێکەوەش گەورە دەبن، هەر پێکەوەش دەخوێنن و دواتر دادەمەزرێن، ئەم هەمو پێکەوەبونە، کەچی هێشتا دیوارێکی کەلتوریی لە نێوان پەیوەندیەکانی ئەم دو ڕەگەزەدا بونی هەیە، ئەگەرچی هەندێک لە کچان و کوڕان هەوڵیان بۆ ڕوخاندنی ئەم دیوارە داوە، بەڵام توێژەرێک پێیوایە بێمتمانەیی وایکردوە ئەم دیوارە ئەستور تر بێت.

هاوڕێیەتی کردنی کچان و کوڕان، حاڵەت و دیاردەیەکی باوە، بەڵام ئەوەی مایەی تێبینییە لەکۆمەڵگای گەرمیاندا، تائێستا وەکو حاڵەتێکی ئاسایی و پەیوەندیەکی تەندروست لەم هاوڕێیەتی و لێکنزیکبونەوەی کچان و کوڕان نەڕوانراوە.

ئایا هۆکارەکان چین؟ ڕێگری و بەربەستی خێزانی و کۆمەڵایەتیین؟ یاخود نەبونی نیەتی پاک و تەندروست لەم پەیوەندیەدا، یاخود شەرم و ترس و عەیبە؟

ئەم ڕاپۆرتە هەوڵدەدات لەزاری کچان و کوڕانەوە، شەنوکەوی ئەم پرسە بکات.

سەرەتا (زریان محەمەد) کە کچێکی خوێندکاری پەیمانگایە لەکەلار، بۆ (نەوژین) وتی: «هاوڕێیەتی نەکردنی کردنی کوڕان لەلایەن کچانەوە بۆ ئەوە دەگەڕێتەو کە هەر لەمناڵیەوە فێری ئەوە کراوین کە دور بین لە کوڕان».

وتیشی: «داخراوی کۆمەڵگەو قبوڵنەکردنی هاوڕێیەتی نێوان کچان و کوڕان، هۆکاری ئەم حاڵەتەیە».

لەپاڵ ئەم هۆکارەشدا، بەڕای (زریان) هۆکاری دیکەش هەیە کە کوڕان لێی بەرپرسن و وایکردوە کچان سڵ لە هاوڕێیەتییان بکەن.

وتی: «بینینی چەندین حاڵەتی نەشیاو کەلەلایەن کوڕانەوە بەرامبەر بەکچان دەکرێت، ئەمەش بوەتە هۆیەک کە کچان سڵ بکەنەوەو لەهاوڕێیەتیکردنی کوڕان دورکەونەوە».

ڕۆژان سدیق، کە کچە خوێندکارێکی دیکەیە لەکەلار، هۆکارەکان هەر لەو دو بوارەدا قەتیس ناکات کە (زریان) ئاماژەی بۆ کرد، بەڵکو پێیوایە هۆکاری خێزانی و ئاینیش ڕۆڵیان هەیە.

بۆ (نەوژین) وتی: «نەبونی هۆشیاری لای خێزانەکان بوەتە هۆکارگەلێک بۆئەوەی کچان بترسن لەو جۆرە پەیوەندیانە، چونکە خێزان بەرپرسە لەوەی کچان لەگەڵ کێ و چۆن هاوڕێیەتی ئەکەن، ئەمەش لەو ڕووەوە کە خێزان هۆشیاری بەکچەکانیان بدەن».

لەبارەی لایەنە ئاینیەکەیشەوە، ئەو کچە وتی: «زۆرجار بەپاساویی ئاینی، جیاکاری لە نێوان کچان و کوڕان دەکرێت بەپاساوی حەرامبون و نەشیاوییەوە، ڕێگە بە نزیکبونەوە نادرێت لەنێوان ئەم دو ڕەگەزە».

بەڵام ئایا ئەم تێڕوانینەی کە کچان هەیانە، لای کوڕانیش بەهەمانشێوەن؟ هۆکارەکان لەدیدی کوڕانەوە هەمان ئەو هۆکارانەن کە کچان باسیان کرد؟

ئاریان فاتیح، کوڕێکی خوێندکاری زانکۆیە، بۆ (نەوژین) وتی: «لەئێستادا بەتایبەتی لەزانکۆ و پەیمانگاکان دا زیاتر لەجاران هەردو ڕەگەز بەڕوی یەکدا کراوەترن، بەڵام دیسانەوەش دابونەریت و چاودێری کردنی مێینە لەلایەن خێزانەکانیانەوە، ڕۆڵی خۆی دەبینێت لە پەیوەندیەکەدا».

ئەو کوڕە ناهەقی کچانی نەگرت ئەگەر سڵ لە هاوڕێیەتیکردنی کوڕان بکەنەوە، بەوپێیەی زۆر کچ لەبەر ئەم پەیوەندیە ڕوبەڕوی توانج و قسەو قسەڵۆک بونەتەوە، بەڵام سەرباری ئەمەش پێیوایە کە دروستکردنی متمانە لەنێوان کچان و کوڕاندا، پەیوەندیەکە ئاسایی و بگرە توندوتۆڵیش دەکات.

نەکچان خەتابارن کە هاوڕێیەتی کوڕان ناکەن نە کوڕانیش، بەڵکو کۆمەڵگا خەتابارە. ئەمە کرۆکی بۆچونی (هاوار کەریم) مامۆستای زانکۆ و پسپۆڕی بواری دەرونییە.

ئەو بۆ (نەوژین) وتی: «لەبەر ئەوەی کلتوری کۆمەڵگای کوردی کلتورێکی دواکەوتوەو تەداخولي لەژیانی مرۆڤەکان هەیە، بۆیە کچان سڵدەکەنەوە لەوەی هاوڕێیەتی کوڕان بکەن».

ئاماژەی دا کە بەهۆی ئەم کلتورەوە، کوڕان کەبیانەوێت هاوسەرگیریی بکەن، تەنانەت بونی هاوڕێیەتی ئەو کچەی دەیانەوێت بچنە خوازبێنی لەگەڵ کوڕاندا، هەندێکجار بە نەنگیی دەزانن!

وتیشی: «بەڵام بەڕای من ئەم پەیوەندیە ئاسایەو زۆرباش و گرنگیشە، کچانیش لەکوڕان زیاتر بڕوایان بە پەیوەندی هاوڕێیەتی نێوان هەردو ڕەگەز هەیە».

لەئێستاداو بەهۆی پەرەسەندنی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان «سۆسیال میدیا»، دەرفەتی ناسینی کچان و کوڕان و بون بەهاوڕێی یەکدی، زیاتر و فراوانتر بوە، بەڵام ئایا لێکەوتەی ئەمە چی بوە لە ئەرزی واقیع دا لەسەر پەیوەندیەکانی ئەم دو ڕەگەزە؟

بەرای (ڕۆژان سدیق)ی خوێندکاری زانکۆ، ڕۆڵی سۆسیاڵ میدیا نەرێنییە و تا ڕادەیەک بەرپرسیارە لەم بێ متمانەییەی هەیە.

وتی: «ئەو کێشانەی بەهۆی تۆڕە کۆمەڵایەتیەکان دروستبون و ئەو خراپ بەکارهێنانەی کە ڕویان داوە، هێندەی تر بێمتمانەیی لەنێوان ئەو دو ڕەگەزەی زیاد کردوە».

هەندێکجار کچان لە هاوڕێیەتیکردنی کوڕان دور دەکەنەوە، هۆکاری ئەمەش ئەوەیە کە نەوەکو لێکدانەوەی دیکە بۆ ئەم پەیوەندی و هاوڕێیەتییە بکرێت.

بەڵام (زریان محەمەد)ی خوێندکاری پەیمانگا، ڕایوایە کە ئەم ترسە کچان و کوڕان هێندەی تر لێک دوردەخاتەوە، بەڵکو بەپێچەوانەوە دەبێت ئەم دو ڕەگەزە لەیەک نزیک بن و لەیەک تێبگەن بۆ ئەوەی نەکەونە هەڵەوە بەرامبەر بە یەکتری.

وتیشی: «لەئێستادا کە من خوێندکارم پێویستم بەوە هەیە کە هاوڕێیەتی کوڕان بکەم، هەندێکجار ئەو ترسەی کە کچان هەیانە دەگەڕێتەوە بۆهەندێک شت، یەکێک لەوانە بێمتمانەی خۆیانە، چونکە ئەگەر کچان متمانەیان بە خۆیان هەبێت ئەتوانن وا لەکوڕان بکەن کەهیچ کات هەڵەیان بەرامبەر نەکەن».

خەتەنەکردن کۆتایی بە ژیانی کچێکی ٦ ساڵان هێنا

■ نەوژین، لەیلا ئەحمەد*

زۆرمان بیستوەو زۆریشمان وتوە لەبارەی مەترسیی و زیانەکانی خەتەنەکردنی کەنیشکەکان، بەڵام ئەوەی لێرەدا دەیگێڕینەوە، نە قسەی ئێمەیەو نە رای چالاکوانانی ژنان، بەڵکو چیرۆکی راستەقینەی کەنیشکێکی منداڵە، کە بەهۆی خەتەنەکردنەوە گیانی لەدەستداوە.

ئـەو ژنـە کەنـاوی لای (نەوژیـن) پارێـزراوە، بەچـاوی پڕفرمێسـکەوە چیرۆکی ئـەو خەتەنەکردنەی کە بوە هۆی گیانلەدەسـتدانی کەنیشکەکەی، بەم شێوەیە گێڕایەوە:

وتی: « دوای ٧ سـاڵ هاوسەرگیری، بەدوعا و پاڕانەوەو چارەسەری دکتۆر، بومـە خاوەنی ٢ کەنیشـک و کوڕێک، زۆر دڵخـۆش بوم کە بـوم بە دایک و بە هیوای خۆم گەیشـتم، چونکە بون بـە دایک بۆ من رزگاربونم بو لە ئاگری ئەو دۆزەخەی کە دەوروبەر دروسـتیان کردبـو بەبیانوی ئـەوەی کەمن چیتر منداڵـم نابێت و دەبێت تـەڵاق بدرێم، لەدوای ٧ ساڵی هاوسەرگیریم».

وتیشـی: «شیلان کەنیشـکە گەورەم تەمەنـی بـو بە ٦ سـاڵ، چـوە بەر خوێندن، زۆر دڵخۆشـبو بەجلوبەرگ و دەفتەر و کتێبەکانی قوتابخانەی، بەڵام دڵخۆشـیەکەی جەهەنمێکـی بە دواوە بو گڕی ئاگرەکەی هەمـو خێزانەکەی سوتاند».

دوای ٣ مانگ لە خوێندن، بەیانیانێکی هەینی، یەکێک بە توندی لە دەرگاکەیدا زۆر ترسـام لـەوەی شـتێکی خراپ رویدابێـت، کەکردمـەوە مێردەکەم بو لەگەڵ کەسوکاری دا. دوای باسکردنێکی زۆر لـە سـونەت و حـەڵاڵ و حەرام، خەسوم پێیوتم: «چاوەڕیی چیدەکەیت بۆ (شیلان) خەتەنە ناکەیت؟ تەمەنی گەورەبوە تۆکەی دایکی؟» وتیشـی: ئەگـەر ناتوانی خەتەنـەی بکەی خۆم دەیبەم وخەتەنەی دەکەم.

وتیشـی: «منیـش دواتـر بیرۆکەی خەتەنەکرنی شیلانم کەوتە مێشکەوە، زۆر بیرمکـردەوە چۆن ئەبێت شـیلان سونەت نەکەم، گوناهبار ئەبم خەتەنەی نەکەم و وەکو دایکیک هەستم بە تاوان دەکرد. تاکـو رۆژێک بڕیاری کۆتایمداو خەتەنـەی بکـەم، پرسـیارم دەکردو دەگـەڕام تاکـو مامانێـک بدۆزمەوەو خەتەنەی بکەم.»

بـەردەوام بـو لەگێڕانەوەکەی و وتی: «رۆژێـک ژنێکی هاوڕێم بینی و پێموت مامانێکم بـۆ بدۆزێتەوە، ئەویش وتی: داپیرم خەتەنە بۆ کەنیشکەکان دەکات، خۆمیـش ئـەو خەتەنەی بـۆ کردوم. لەگەڵ هاورێکەم رێککەوتین، کە رۆژیک پێکەوە بڕۆینە ماڵی داپیری و خەتەنەی کەنیشکەکەم بکەین. زۆر دڵخۆش بوم بەوەی کەی ئەو رۆژە دێت (شـیلان) سونەت بکەم.»

وتیشـی: «کاتێـک ئـەو رۆژە هات (شیلان) خەتەنە بکەم، هەستم دەکرد رۆژێکـی جیاوازە لـە رۆژەکانی تر و بەپیرۆزم دەزانی، بەهیچ کەسێکیشـم نەوت کە کەنیشـکەم خەتەنە دەکەم، جلەکانی (شـیلان)م گـۆڕی و ناردم بـۆ قوتابخانە، نەمزانـی چۆن کاتەکە گەیشت تاکو بیبەم بۆلای مامانەکە، بێ ئاگابوم لەوەی، کە ئەمە دواین خۆشی منە و کۆتایی تەمەنی شیلانە!»

بەردەوام بو و وتی: «بەپەلە رۆشـتم شـیلانم لـە قوتابخانـە هێنایـەوە، دەموچاوی گەشـاببوە و خۆشـحاڵبو بەبینینـی من، کە هێنامـەوە نەیزانی بۆکوێی دەبەم، پێموت دەتبەم بۆ ماڵی پورت بـۆ لای کەنیشـکەکانیان یاری بکەیت، هەر بـە جلەکانی قوتابخانەوە رۆیشـتین بـۆ لای مامانەکـە، کاتێک گەیشـتینە ماڵی مامانەکە ژنێکی زۆر تورە و پیر بو، ئاژەڵیشی بەخێودەکرد.

هـەر لەخانوی ئاژەڵەکانـدا کە لە گڵ دروسـتکرابو دەنگی هـاوار و گریانی کەنیشکە منداڵەکان دەهات خەتەنەیانی دەکرد، کەنیشـکەم زۆر ترسا وگریا و پاڕایەوە خەتەنەی نەکەم، نائومێد بوم و ترسـام بەبینینی تورەیـی مامانەکە و ئـەو ژورەی کە کەنیشـکەکانی تێدا خەتەنە دەکرد، دواتر کاتێک شـیلانی خەتەنە کرد توشی خوێنبەربونێکی زۆر بو. مامانەکە پێی وتم: «کەنیشـکەت ببە لەسەر ئەرزەکە چاڵێکی بۆ هەڵکەنە تاخوێنەکـەی بەمنـاوە بڵاونەبێتەوە وکەنیشـکەکەتیش لەسـەر خۆڵەکـە دانـێ و خوێـن بەربونەکەشـی چاک دەبێتەوە، ئەم کارانە هیچ سودی نەبو شـیلان بورایەوە، بەپەلـە گەیاندمانە نەخۆشـخانە، بـەڵام وەک دکتۆرەکە پێیوتم: پێش گەیاندنی بەنەخۆشخانە، (شیلان) گیانی سپاردوەو مردوە!»

ئـەو ژنە بە گریانەوە وتی: « بەمردنی کەنیشـکەکەم کێشەوگرفتی زۆر کەوتە نێـوان مـن و مێردەکـەم، زۆرجـار سەرزەنشـتی خـۆم دەکـەم، چونکە بەتاوانی خەتەنەکردنی شیلان دەرگای دۆزەخم لەخۆم واڵا کرد، کەتا ئێستاش بەگڕی ئاگرەکەی دەسوتێم.»

ئەو ژنە هیواخواز بو ئەو کارە هەڵەیەی ئەو پێی هەسـتاوە، هیچ دایکێک بیری لێنەکاتەوە.

خەتەنەکردنی مێینە، واتا بڕینی بەشێک یـان هەمو کۆئەندامی زاوزێی دەرەوەی مێینە بەبێ هیچ هۆکارێکی نەخۆشیانە، پاسـاوی ئەم کارەش ئەوەیە کە گوایا «سـونەتەو کچ پاک دەکاتەوەو نان و ئاوی دەستی حەڵاڵ دەبێت».

بەڵام زانای ئاینی ناسـراو (مسـتەفا زەڵمی)، کە یەکێکـە لە بەناوبانگترین زانا ئاینیەکانی کوردسـتان، کتێبێکی لەسـەر خراپیی ئەم حاڵەتـە داناوەو بەهەمـو شـێوەیەک رەدی دەکاتەوە خەتەنەکردنی کچان کارێکی شـەرعیی بێت، چونکە بەوتەی خۆی هیچ دەقێک نیە کە ئـەم کارە حەڵاڵ بکات، بەڵکو بەپێچەوانـەوەو بەو هۆیـەی کە زیانی بـۆ کچان هەیـە، بە «حەرام»یشـی دەزانێت.

هـاوکات دکتـۆر (لوئەی خـەدام)، پسپۆڕی نەخۆشـیەکانی ژنان، پێوایە خەتەنەکـردن تاوانێکی پزیشـکییە، چونکـە بەوتەی خۆی هەمـو بیانو و هۆکارەکان بـۆ ئەنجامدانی ئەم کارە، نازانستی و هەڕەمەکین.

ئەو دەڵێت: «ئەو بەشـەی کۆئەندامی زاوزێ کـە لـە خەتەنەکـردن دا دەبڕدرێت، نە پیسـەو نە پاشـماوەی میزی لـێ کۆدەبێتەوە هەتـا بوترێت بـە خەتەنەکردن پـاک دەکرێتەوە».

دەشڵێت: «کاتێک شوێنێک پیس بێت، ئەوا بە ئاو و سابون دەشۆردرێت و پاک دەکرێتەوە، نەک ببڕدرێت!»

وتیشـی: «ئەم کارە هیچ سودێکی نیە بۆ کچان، بەڵکو بەپێچەوانەوە توشـی خوێنبەربـون و بریـن دروسـتبون و ئازار و تەنانەت مەترسـی مردنیشیان دەکاتەوە.»

*** ئەندامی تیمی رێکخراوی وادی لەگەرمیان**

«کچان تەنها بۆیان هەیە تا پۆلی ٧ بخوێنن!»

چیرۆکی کچێکی منداڵ کە لەقوتابخانە دەرهێنراو ویسترا بە شو بدرێت

■ نەوژین، گوڵباخ حەسەن

سەرباری پێداگیریی خودی کچان، بەڵام تائێستاش هەندێک لە باوکان بەعەقڵیەتی کۆنەخوازیی و داخراوییەوە لە خوێندنی کچان دەڕوانن، بەشێوەیەک پاش تەواوکردنی ئەو قۆناغەی کە پێشتر بە «سەرەتایی» ناسرا بو، کچەکانیان لە خوێندن دەردەکەن و رێگەنادەن بەردەوام بن.

ئەم حاڵەتە لەگەرمیـان دا چەندینجار ئاگامـان لێی بوەو بیسـتومانە، بەڵام حاڵەتێک بەتایبەتی سەرەنجی راکێشام و لەنزیکـەوە ئەو کچە منداڵەم بینی کە دەویسـترا لە قوتابخانە دەربهێنرێت و بەو منداڵییە بەشو بدرێت. چیرۆکەکەی ئەو کچە، لەنێو ئەم راپۆرتەدا دەخەینە پێش چاوی ئێوە.

ئەو کچە کە تەمەنی ١٥ سـاڵەو ناوی لای (نەوژیـن) پارێزراوە، سـەرەتای کێشەو کۆژانەکانی بەمشێوەیە باسکرد: «مـن کچی خێزانێکم کـە جگە لە من ٢ کـچ و ٣ کوڕیان هەیە، هەمو هۆکار و بنەمای شـەڕ و ئاژاوەی نێو ماڵمان، باوکم بو».

وتیشی: «بەیانیان لە شەڕ وهەرای دایک و باوکم خەبەرم دەبویەوە، شـەوانیش بەخەمی ئەوەی باوکم بهێڵێت سـبەی بچمە قوتابخانە چاوم لێک دەنا».

لەباسـکردنی باوکـی دا، ئـەو کچـە وتی: «باوکـم پیاوێکە کەخۆی زۆر بە دیندار دەزانێت و بەردەوام هاموشـۆی مزگەوت دەکات و قورئان دەخوێنێت، بەوهۆیەشەوە لە ناو خەڵک دا زۆر رێزی لێدەگیرێت و بە (پیاوە موسڵمانەکە) ناوبانگی دەرکردوە».

ئەم پیـاوە کەلەناو خەڵـک دا وەکو فریشـتە ناسراوە، لەناو خێزانەکەی دا وەکـو مۆتەکەی لێهاتوە، بەتایبەت بۆ هاوسەر و کچەکانی.

وتی: «باوکم لە گەڵ دایکم و منداڵەکانی بەتایبـەت کچەکانی زۆر خراپ بو و چەندینجار لێـی دەدایـن، ئەو دەیویسـت ئێمـەی کچەکان بەهیچ شێوەیەک نەخوێنین، هـەر زو لەتەمەنی منداڵی دا هەردو خوشکەکەمی بەشودا و نەیهێشت بخوێنن».

ئەو کچـە بەخەمبارییەوە درێـژەی بەچیرۆکەکـەی دا و ئامـاژەی بەوەکـرد «کێشەکەی خۆی و دایکم هەربەردەوام بو، هەمیشـە لەگەڵ دایکم بۆڵەو شـەڕ و هەرای بو، زۆربەی جار لەدایکمی دەدا».

لەبـارەی هـۆکاری ئـەو کێشـە و شەڕانەشـەوە، وتی: «کێشە کەیان لەوەوە سـەرچاوەی گرتبو کە بەزۆر دایکمی خواست بو، هەربۆیە پێکەوە نەیاندەکرا و پێش سێ ساڵ گەیشتنە تـەڵاق و بڕیـاری جیابونەوەیان دا، بەڵام باوکم منی لای خۆی هێشتەوەو هەڕەشـەی ئـەوەی لێکـردم ئەگەر بچمەلای دایکم دەمکوژێت».

وتیشـی: «مـن و براکانمی لای خۆی هێشتەوە و ژنی هێنا، باوەژنەکەشم زۆر خراپ بو، رۆژانە هەمو کاری ماڵەکەی بە من دەکرد، کە باوکیشـم دەهاتەوە باوکمی لێ هانـدەدام و ئەویش زۆری لێـدەدام، چەندینجار شـوێنی لێدان بەسەر جەستەمەوە دەمایەوە».

وتیشی: «باوکم تادەهات هەڵسوکەوتی لە گەڵم خراپتـر دەبو، براکانم لە من باشـتر بون، ئەوان چونکە کوڕ بون، زیاتـر خۆشـی ئەویسـتن و لێـی نەدەدان، بەپێچەوانـەی کچەکان هانـی کوڕەکانی دەدا بۆ ئەوەی بخوێنن».

وتیشـی: «بەبیانوی ئەوەی پارەی نەبـو نەیدەبردین بۆ لای پزیشـک، چەندینجـار مامۆسـتاکان باوکمیـان ئاگادار دەکردەوە، بەڵام بێ سود بو».

ئەو کچە ئەوەشـی خسـتە رو کـە کاتێـک دەرچوە بۆ پۆلی حەوت، باوکی خوێندنی لـێ قەدەغەکـردوە، وتویەتـی: «بەسە کچ نابێ زۆر بخوێنێت، دەبێ شوبکەی».

باسیلەوەشـکرد کە باوکی بە تەمابوە لەتەمەنی ١٣ سـاڵی بەشوی بدات بە کابرایـەک نزیکەی ٢٠ سـاڵ لەخۆی گەورەتـر بـوە، وەکخـۆی گێڕایەوە «پیاوێکی ریش درێـژ بو، باوکم وتی من تـۆم داوە بەم پیاوە، منیش بەمە رازی نەبوم».

لەکاردانەوەی رازیی نەبونی بەم کارە، باوکی هەسـتاوە بە ئـازاردان و بەند کردنی، وتی: «بەندی کردم لە ژورێک دا، کـەس نەیدەوێرا لە ترسـی باوکم ئاویشـم بداتێ، زۆر هەوڵی خۆکوشتنم داوە، بەڵام بۆم نەچوەتە سـەر، هەتا رۆژێـک توانیم لە مـاڵ هەڵبێم و خۆم بگەیەنمـە ماڵی باپیرم کە دایکم لەوێ دەژیا».

باسیلەوەشکرد سەرباری ئەوەی باوکی هاتوەتـە سـەر ماڵی باپیـری، بەڵام دایکـی رازی نەبوە بیداتەوەو هەرچۆن بوە پارێزگاری لێکردوە.

وتیشـی: «لەئێسـتادا لای دایکـم، گەڕاومەتەوە بۆ خوێندن و لەپۆلی ٩ی بنەڕەتیم، باوکم هیچ خەرجییم ناکێشێت هەرناڵێـی کچی ئەوم، ماڵی باپیرمیش باری ئابوریان خراپە، هەرچۆنبێت هەر باشترە لەوەی لای باوکم بوم».

ئەو کچە بەخەمگینییەوە وتی: «ئێستا تاکە خەمی من ئەوەیـە باوکم نەیەتە سەر رێگەکەم، زۆر جار سێبەرەکەم لێ ئەبێتە باوکم و رادەچڵەکێم».

> باوکم بەپێچەوانەی کچەکان، هانی کوڕەکانی دەدا بۆ ئەوەی بخوێنن

ئارایشتگای زۆر و جوانکاریی کەم

ژنانی گەرمیان ڕەخنەیان لە «زۆریی و بۆریی» ئارایشتگاکان هەیە

■ نەوژین، پەیام لەتیف

ئەو جوانکارییەی (ڕێژین) پلانی بۆ دانابو بۆی ئەنجام بدرێت لە ڕۆژی ئاهەنگی هاوسەرگیرییەکەی دا کە لە گرنگترین ڕۆژەکانی تەمەنی مرۆڤەکانە، نەک هەروەها دەرنەچو، بەڵکو بەپێچەوانەوە بوە. باسیلەوەکرد کە بەشێوەیەک ئارایشتکراوە کە زۆر ناشرین و نالەبار دەربکەوێت، ئەمەش دڵتەنگ و نیگەرانی کردوە.

(ڕێژین) نمونەی چەندین ئافرەتی دانیشتوی گەرمیان و کەلارن، کە گلەیی و ڕەخنەیەکی زۆریان هەیە لە هەندێک لە ئارایشتگا و سەنتەرەکانی جوانکاریی ژنان لە سنورەکە. باس لەوەدەکەن کە زۆرێک لە ژنانی ئارایشتکەر وەکپێویست شارەزاییان لەسەر پیشەو کارەکەیان نییە، ئەمەش بە زیانی ئەو ژنانە دەگەڕێتەوە کەسەردانیان دەکەن.
گوڵزار، یەکێکە لەو ئافرەتانەی سەردانی ئارایشتگای کردوە بۆ ڕەنگکردنی قژی، بۆ (نەوژین) وتی: «لەجیاتی ڕەنگکردن هەمو قژیان سوتاندم!».
دەشڵێت: «زۆرجار ئێمەی ئافرەت سەرمان لێدەشێوێت نازانین سەردانی کام ئارایشتگا بکەین، چونکە ئێستا زۆربەی ئەو کەسانەی ئارایشتگایان هەیە شارەزایەکی ئەوتۆیان نییە».

زۆرینەی ئەو ژنانەی گلەییان لە ئارایشتگاکان هەیە، باسی «ناشارەزایی» هەندێک لەو کەسانە دەکەن کە ئارایشتگایان داناوەو دەڵێن: «ئێمە داوای شتێک دەکەین و ئارایشتگاکان لەبەر ناشارەزایی بەشێوەیەکی تر داواکانمان جێبەجێ دەکەن».
سەنا، ئافرەتێکی دیکەی دانیشتوی کەلارە، بۆ (نەوژین) وتی: «چەند جارێک سەردانی ئارایشتگام کرد بۆ چاککردنی بڕۆم و بڕینی قژم و جارێکیش بۆ ڕەنگکردنی قژم، بەڵام لە هیچ جارێکدا ئەوەی بۆم کرا بە دڵم نەبوە».
بەپێی ئاماری لقی گەرمیانی یەکێتی سندیکای کرێکارانی کوردستان، تەنها لە سنوری کەلار دا، ٥٠ ئارایشتگای ژنان بونی هەیە، ئەمەش بەرای هەندێک لە ژنان و تەنانەت خودی خاوەنی ئارایشتگاکانیش «زۆری و بۆریە».
ڕیژین، لەوبارەوە وتی: «نەک هەر لە ڕۆژی ئاهەنگی هاوسەرگیرییەکەم باش ئارایشت نەکرام، بەڵکو لەدوای ئەوەش هەمو دەمو چاوم بوبو بە زیپکە!».
وتیشی: «دەبێت پێوەر هەبێت بۆ ڕێکخستنی کاری ئارایشتگاکان و ڕێگە نەدرێت هەمو کەس ئارایشتگا بکاتەوە».
ئەم قسەیە، خاوەنی یەکێک لە ئارایشتگاکانیش جەختی لێکردەوە.
ئەو ژنە کە نەیویست ناوی بهێنرێت، بۆ (نەوژین) وتی: «دەبێت ئەو کەسەی ئاریشتگا دادەنێت شارەزایی تەواوی لەجۆرەکانی ماکیاژ و چۆنیەتی جوانکردنی خانمان هەبێت».
وتیشی: «لەئێستادا هەندێک کەس نەک تەنها شارەزاییان نییە، بەڵکو ئارایشتگایان داناوە بۆ خۆ فێرکردن و بەنرخێکی هەرزان تر کاردەکەن».
لەبەرامبەریشدا، سەندیکای کرێکاران، ڕایدەگەیەنێت کە مۆڵەتی دانانی ئارایشتگا لەخۆیانەوە بەهەمو کەس نادەن.
عومەر محەمەد، سەرۆکی لقی گەرمیانی سەندیکای کرێکاران و پیشەوەرانی کوردستان، بۆ (نەوژین) وتی: «ئێمە پشتگیری هەمو کەسێکمان نەکردوە بۆ دانانی ئارایشتگا، بەڵکو زۆر کەسیش هاتوە و مەرجەکانی تێدانەبوە و پشتگیریمان نەکردوە».
وتیشی: «هەرکەسێک سکاڵای لە ئارایشتگاکان هەیە دەتوانێت سەردانمان بکات و ئێمەش ئەندامان لە لیژنەی چاودێری ئارایشتگاکان هەیە و خاوەن ئارایشتگاکان بانگ دەکەین و ئەگەر بزانین خاوەن سکاڵا لەسەر هەقە ئەوا لێکۆڵینەوە لەگەڵ خاوەن ئارایشتگاکان دەکەین و سزای دەدەین».
ڕاشیگەیاند: «خەڵک هەیە سەردانی ئێمەی کردوەو سکاڵای لەخاوەن ئارایشتگاکان تۆمار کردوەو بەدواداچونیشمان بۆ کردوە».
بەپێی ئەو ئامارەی لەلای بەشی چاودێریی تەندروستی تۆمارکراوە، ڕێژەی ئارایشتگاکان زیاترە لەوەی لای سەندیکا تۆمارکراوە. ئامارەکە دەریدەخات لەگەرمیان دا ٦٩ ئارایشتگا هەیە.
حەسەن محەمەد، لێپرسراوی بەشەکە، بۆ (نەوژین) وتی: «گومانمان هەیە چەند ئارایشتگایەک لەچەند شوێنێکی تری کەلار هەبێت، بەڵام بەهۆی قەیرانی دارایی و دابین نەکردنی ئۆتۆمبێل بۆ تیمەکانمان لەوانەیە ناونوس نەکرابن».
مەرجەکانی قایمقامیەتی کەلار بۆ کردنەوەی ئارایشتگا، بریتییە لەوەی: «دەبێت ئەو کەسەی ئارایشتگا دادەنێت کورد بێت و دانیشتوی کەلار بێت و موچە خۆر نەبێ و ئەو شوێنەی کاری لێ دەکات تەجاوز نەبێت»
هەروەها لەروی تەندروستییشەوە چەند مەرجێک دانراوە، لەوانە: (دەبێت شیاو و پاک بێت)، لەگەڵ چەند مەرجێکی تری پیشەیی.

کارگەیەکی نان ژنانی ئیشکەری ڕزگاریی کۆدەکاتەوە

■ نەوژین، ژینۆ عەلی

لەناحیەی ڕزگاری سەر بە کەلار، کارگەیەکی تایبەت بە دروستکردنی نان دەکرێتەوە، کارگەکە ئەگەرچی لەلایەن چەند پیاوێکەوە خاوەندارێتی دەکرێت، بەڵام کرێکارەکانی ژنن، هەر ئەوانیشن توانیویانە پەرە بە ئیشوکاری کارگەکە بدەن و بەرەو پێشەوەی بەرن.

> کارکردنمان ڕێگر نەبوە لەبەردەم پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان دا

ئەگەر پێشتر لەماڵ و بۆ خێزانەکانیان نانیان دروست کردبێت، ئەوا لەئێستادا ژنان پیشەی دروستکردنی نان دەبەنە دەرەوەی ماڵ، ئەوان لەرێگەی کارکردنیان لەو کارگە تایبەتانەی کە بۆ دروستکردنی نان دامەزراون، لەلایەک پەرە بەو پیشەیە دەدەن، لەلایەکی دیکەشەوە وەکو سەرچاوەیەکی بژێویی بۆ ژیانی خۆیان و خێزانەکانیان سودی لێدەبینن.
کارگەی نانی خۆماڵی، ناوی کارگەکەی ناحیەی ڕزگارییە، کەسەرجەم کرێکارەکانی لەرەگەزی مێن. لەم کارگەیەدا چەند جۆرێکی جیاوازی نان دروست دەکرێت و دواتر لە بازاڕەکان دا بە هاوڵاتیان دەفرۆشرێت.
فاتمە عەزیز، یەکێک لەو ژنە کرێکارانەی کارگەکە، بۆ (نەوژین) وتی: «ئێمە کۆمەڵێک ژنین کە هەمومان ناسیاوی یەکین و لێرەدا پێکەوە کاردەکەین».
وتیشی: «پێشتر ئێمە هەمومان بێکاربوین و کارێکی ئەوتۆمان نەبو، بەڵام کە ئەم کارگەیە کرایەوە، دەستمان بەکارکردن کرد».
ئەو ژنانەی لەکارگەی نانی خۆماڵی دا کاردەکەن، ئاماژە بەوەدەکەن کە ئەم کارەیان دەروازیەکی باش بوە بۆ ئەوەی بتوانن ژیانیان باشتر بەڕێوەبەرن.
ئەفتاو حەمەنەجیب، کرێکارێکی تری کارگەکەیە، بۆ (نەوژین) وتی: «من لەهاوژینەکەم جیابومەتەوە بۆیە پێم خۆشبوە کە خۆم بژێوی ژیانم دابین بکەم و هیج ئەرکێکم بۆ سەر ماڵەوەمان نەبێت، بۆیە بڕیارم دا کەبێمە ئێرەو کاربکەم».
وتیشی: «من لێرە نانی ساجی ئەکەم و موشتەریەکانیش زۆر ڕازین لەکارەکەمان».
ئەگەرچی لە کارگەکەدا چەند جۆرێک نان دروست دەکرێت، بەڵام کەرەستە بەکارهاتوەکانی سەرەتایی و سادەن، ئەمەش ئەگەرچی کار دەکاتە سەر ئاستی بەرهەمی کارگەکە، بەڵام هاوکات واشیکردوە کە ژنانی کرێکار هەست بە نامۆیی نەکەن، چونکە ئەم کار و پیشەیە، پێشتر ئەنجامیانداوەو پێیئاشنان.
فاتمە، لەوبارەوە وتی: «کەرەستەکانمان سەرەتاین، بەڵام بەپێی توانای خۆمان کاردەکەین بۆئەوەی ڕەزامەندی کڕیارەکانمان بەدەست بێنین».

محەمەد لوقمان، خاوەنی کارگەی نانی خۆماڵی، لەبارەی بیرۆکەی کارەکەیانەوە وتی: «سەرەتا من سوپەرمارکێتم هەبو، بەڵام لەگەڵ باوکم بڕیارمان دا کە ئەم شوێنە بکرێت بەنانەوا، ئێستاش خۆشحاڵم کە ئیشەکەمان سەرکەوتوە و توانیومە کارێک بکەم ئافرەتان لێرە بتوانن بە ئاسودەیی کار بکەن».
لەبارەی کاتژمێرەکانی کارکردنیشەوە، (محەمەد) وتی: «کارکردن بە دو شەفتە: بەیانیان و ئێواران، بەیانیان لە سەعات شەشی بەیانی تاوەکو دوانزەی نیوەڕۆیەو ئێوارانیش لە یەکی نیوەڕۆوە دەستپێدەکات تاوەکو چواری ئێوارە».
چەند ساڵێکە ڕێژەی کارکردنی ژنان لە گەرمیان ڕوی لە زیادبون کردوە، بەتایبەتی لەگەڵ دروستبونی شوێنکار و کارگەو کردنەوەی بازاڕ و مارکێتی نوێ.
بەوتەی سەرۆکی لقی سەندیکای کرێکاران و پیشەوەرانی کوردستان، ڕێژەی کارکردنی ژنان لەگەرمیان ڕۆژ دوای ڕۆژ ڕو لە زیادبونە.
عومەر محەمەد، بۆ (نەوژین) وتی: «ئەگەر حکومەت پاڵپشتییان بکات، ئەوا بەدڵنیاییەوە ڕێژەکە زۆرتریش دەبێت».
ئەو ژنانەی لەکارگەی نانی خۆماڵی کاردەکەن، باسلەوەدەکەن کە ئەگەرچی کارەکەیان ماندوکەرە، بەڵام دڵخۆش و ئاسودەن بە دەرەنجامەکان.
ئەفتاو حەمەنەجیب، لەوبارەوە وتی: «هەرچەند کاتی کارکردنمان زۆرە، بەڵام ڕێگر نەبوە لەبەردەم پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان». وتیشی: «دڵخۆشم کە دەتوانم کاربکەم و ئەوەش زیاتر دڵخۆشم دەکات کەماڵەوەمان پشتیوان و هاوکارمن».
هاوکات، (فاتمە عەزین) وتی: «ئەمکارە چەندێک ماندوکەرە، بەڵام دڵخۆشین کە ئەتوانین کاربکەین و داهاتێکی بچوکمان هەبێت بۆ خۆمان و خێزانەکەمان».
لەگەڵ گەشەسەندنی کاری نانکردن و کردنەوەی چەند کارگەیەک لە شارەکانی سلێمانی و هەولێر، لەسنوری گەرمیانیش دا ماوەیەکە لەچەند شوێنێک کارگەی دروستکردنی نان کراوەتەوە، ئەوەی ئەو کارگانەش جیادەکاتەوە لە ئیشوکارەکانی تر ئەوەیە کە زۆرینەی ستافەکانیان لە ژنان پێکدێت.

شیرین،
ژنێک دەستبەرداری خوێنی فەرهادەکەی نابێت

▪ نەوژین، زریان محەمەد

زۆربەمان (شیرین) بەوە دەناسین کە هاوسەری شەهیدی قەڵەم (کاوە گەرمیانی)یە، بەڵام ڕەنگە زۆربەمان وردەکاریی ژیانی ئەم ژنە نەزانین، کە پڕە لە چەرمەسەریی بەجێماوێکی ئەنفال کەنەیهێشتوە تاڵییەکان چۆکی پێدابدات و لەژیانی بخات، بەڵکو خۆیشی وەکو ڕۆژنامەنوس و نوسەر کاری کردوەو هەر لەو ڕێگەیەشەوە (کاوە)ی هاوسەری ناسیوە.

شیرین، کە تەمەنی (٢٩) ساڵە، بەم تەمەنە کەمەوە توشی چەندین نەهامەتی و سەختی ژیان بوە، کە دواهەمینیان لە دەستدانی هاوسەرەکەیەتی لە دوای چەند مانگێک لە هاوسەرگیری، سەرەڕای هەمو ئەمانە، هیچ شتێک چۆکی پێدانەداوە.

شیرین ئەمین لەدایک بوی گوندێکی سەربە ناحییەی ڕزگارییە لە قەزای کەلار نیشتەجێیە، بەهۆی شاڵاوی ئەنفالەوە باوکی لە دەست دەدات، بۆ ماوەی (٦) مانگ لە نوگرە سەلمان دەمێننەوە لەگەڵ دایکی و دو خوشکەکەیدا دواتر ئازاد دەکرێن، بەڵام شیرین لە خێزانەکەی دادەبرێت.

لە سەردانێکی (نەوژین)دا بۆماڵی خاتو (شرین)، بەمشێوەیە سەرگوزەشتەی ژیانی خۆی گێڕایەوە: «لەدوای پرۆسەی ئەنفال باوکم و بەشێکی زۆری کەس و کارەکەمم لەدەستدا و خوشکێکیشم بەهۆی روداوی هاتوچۆوە گیانی لەدەست دا».

> کاوەم لەڕێگەی قەڵەمەوە ناسی هەر لەڕێگەی قەڵەمیشەوە لە دەستمدا

وتیشی: «هەر بەهۆی ئەو شاڵاوەوە خێزانەکەم پەرتەوازە بوین، من لە دایکم و خوشکەکەی ترم دابرام، دایکیشم دوای چەند ساڵێک لە پرۆسەی ئەنفال هاوسەرگیری دوەمی ئەنجام دایەوە، منیش کە تەمەنم کەمتر لە ساڵێک بو پورم گرتمیە خۆی کە ئەویش هەمو کەس و کاری ئەنفال ببون».

ئاماژەی بەوەشکرد: «بەهۆی ئەوەی کە لە تەمەنیکی کەمدا لە خێزانەکەم دابرا بوم، ئەگەر ڕۆژێک ئەوانم لە جێگەیەکدا بینیبا هەرگیز نەمدەزانی کە دایکمە، کاتێ کە دایکی خۆمم بینیەوە ئەوکات تەمەنم (١٠) ساڵ بو کە پۆلی سێیەمی سەرەتای بوم».

خاتو شیرین بە ئارامی و خۆڕاگرییەکی زۆرەوە بۆ (نەوژین) باس لەوە دەکات: «پورم بە هۆی ئەوەی کە خێزانەکەی لە دەستدابو، بونی منی بە ئەوانەوە بەستەوە، بۆیە لە پێناو دابینکردنی ژیانیکی شایستەو ئارام بۆ من چەندین کاری ئەنجامدا، لە کاتی خۆیدا منی خستە بەر خوێندن و بە سەربەرزی خوێندنەکەمم تەواو کرد، لەگەڵ ئەوەشدا پورم لەوەتەی فامم کردەوە ئەوەی پێوتم کەوا من دایکی تۆ نیم بۆیە لە بری ئەوەی بە دایکە بانگی بکەم هەر بە پورێ بانگم دەکرد».

وتیشی: لەپاڵ خوێندنەکەمدا کاری ڕێکخراوەی و ڕۆژنامەوانیشم ئەنجامدا. شیرینی کاوە گەرمیانی کە ناو بە ناو نوسین و شیعری لە گۆڤار و ڕۆژنامەکاندا بڵاودەکردەوە، ئەو نوسین و شیعر و ڕاپۆرتانەی ڕەنگدانەوەی سەرەکی ژیانی خۆی بو، لە ڕێگەی نوسینی ئەو هۆنراوەیەی کە بۆ خۆی و باوکی نوسیوەیەتی بۆ یادی ئەنفال کەسێک دەناسێت بەناوی (کاوە گەرمیانی) کە ئێستا سیمبوڵی شەهیدانی قەڵەمە.

لە دوای هەمو ئەو نەهامەتیانەی کە لە رابردودا چەشتویەتی هاتن و ناسینی کاوە بۆ شیرین دەبێتە سەرەتای ژیانیکی نوێ، شیرین لە ریگەی نوسین و لە بەروارێکی جواندا لە ١٢-١٢-٢٠١٢ بڕیاری هاوسەرگیری دەدات لەگەڵ کاوە گەرمیانی.

بەڵام هەر وەکو شیرین ئاماژەی پێکرد: «دەستی ڕەشی تاریک پەرەستان نەیانهێشت، مۆمی ساڵێکی ئەویندارى و هاوسەرگیریان دابگیرسێنن، یەک هەفتە پێش یادی هاوسەرگیرییەکەیان (کاوە) ی هاوسەریان شەهید کردو دوبارەو بۆ هەمیشە ژیانی شیرینیان خزاندە نێو تاریکی و خەمی ڕۆژگارەوە».

خاتو شیرین بە تاسەوە وتی: «من لە ڕێگەی قەڵەمەوە کاوەم ناسی هەر لە ڕێگەی قەڵەمیشەوە لە دەستمدا، هەرچەندە من کاری ڕۆژنامەوانی پیشەیەکی سەرەکی من نەبوە، بەڵام ئەگەر ڕۆژێک دیسان قەڵەمم هەڵگرتەوە ئەوە ئەمەوێ وەک قەڵەمەکەی کاوە هەڵی بگرمەوە».

بە قورگی پڕ لە گریانەوە ئەوەشی وت: «قسەیەکی کاوەی هاوسەرم هەیە کە هەرگیزاو هەرگیز بیرم ناچێتەوە، ئەویش ئەوەیە دوای کۆتای هاتنی وەرزی هاوین هەڵگرتنی موبەریدەی ماڵەوە پێی وتم شیرین ئەوا گەرمای هاوین تەواو بو رەنگە دۆزەخیش هێندەی ئەم ژیانەی ئێمە گەرم بێت، منیش پێم وت خوا گەورەیە ڕەنگە بۆ هاوینی داهاتو گوزەرانمان باشتر ببێت، بەڵام پێش ئەوەی هاوین بێتەوە کاوەیان بۆ هەمیشە لە من وەرگرتەوە.»

لە دوای (١٧) ڕۆژ لە شەهیدبونی کاوە گەرمیانی، شیرین کاوەیەکی تر دێتە ژیانیەوە ئەویش (ئامەدە).

«دایکی ئامەد» بە ئاهێکی قوڵەوە درێژەی بە قسەکانیداو وتی: «هەمو داهاتوم و ژیانیشم بۆ ئامەدە جگە لە ئامەد هیچ شتێک گرنگ نیە بۆم هەر بەهۆی ئامەدیشەوە بەسەر هەمو بەر بەستێک زاڵ دەبم».

وتیشی: «هەروەک چۆن خۆم لە وێنەشدا باوکی خۆمم نەدیوە، بەڵام ئامەد جیاوازتر لە خۆم باوکی لە وێنەدا بینیوە و بەبێ ئەوەی بزانێ باوکیەتی و لە دەستیشی داوە».

ئاماژەی بەوەشکرد: «هەمیشە گەورەترین ترس و پرسیاری ژیانم بۆ ئاماد ئەوەیە کە گەورە بو چۆن و چی پێبڵێم گەر بڵێت باوکم کێیەو لە کوێیە؟!»

تاکە ژنە فرۆشیارەکەی کەرەستەی مۆبایل لەکەلار، کاسبیەکەیان پێ ڕەوا نەبینی!

▪ نەوژین، جوانە جەلیل

لەو گەرما تاقەت پروکێنەی کە خەریکە باڵ بەسەر گەرمیان دا دەکێشێت و لە یەکێک لە شەقامە قەرەباڵخەکانی بازاری کەلاردا، سەرەڕای زۆری تەمەنی و کۆمەڵێک نەخۆشی، پورە نەرمین لەگەڵ یەکێک لە نەوەکانیدا، بۆ ماوەی (٢) ساڵە لەسەر عەرەبانەیەکی گەڕۆک، خەریکی فرۆشتنی پێداویستیەکانی مۆبایلە بۆ دابینکردنی بژێوی ژیانیان.

> دوای لەدەستدانی هاوسەرەکەم بۆ ژیاندنی منداڵەکانم چەندین کارم ئەنجامداوە

بەکاریگەری قەیرانی دارایی، ژمارەیەکی زۆر لە ژنان رویان لە کار و پیشەی جیاواز کردوە، ئەوان لێناگەڕێن قەیرانی دارایی خۆیان و منداڵەکانیان برسیی بکات، بەڵکو خۆنەویستانە دەستیان بە کارکردن کردوە و لەم ڕێگەیەوە بژێویی خۆیان و خێزانەکەیان پەیدا دەکەن. پورە نەرمین، نمونەیەکی ئەو ژنانەیە. (نەرمین مەحمود)ی تەمەن (٥٧) ساڵ، دانیشتوی قەزای کەلارە، ڕۆژانە لە دوای تەواو کردنی کاری ماڵەوەی، دێتە ناوبازاڕ و لە دوای نیوەڕۆ تاوەکو ئێوارە کاردەکات بۆ دابینکردنی بژێوی ژیانی خۆی و نەوەکانی.

پورە نەرمین باس لە نەهامەتیەکانی ژیانی خۆی بۆ (نەوژین) دەکات و دەڵێت: «ماوەی (٢٥) ساڵە هاوسەرەکەمم لە دەست داوە، (٩) منداڵی لە دوای خۆی بە جێهێشت کە (٣) کوڕ و (٦) کچن، بۆ ئەوەی ئەوان گەورە بکەم چەندین کارم ئەنجام دا».

وتیشی: «لە دوای لە دەستدانی هاوسەرەکەم جگە لەم کارەی کە ئێستا دەیکەم چەندین کاری دیکەم ئەنجامدا لە وانە: (کارگوزاری، نۆکاو فرۆشتن و شیرینی فرۆشتن) بۆ ئەوەی منداڵەکانم بە خێو بکەم».

پورە (نەرمین)، بە دەم فرۆشتنی کەلوپەلەکانیەوە قسەی بۆ (نەوژین) دەکردو بە دەستەکانی ئاماژەی بەوە دەکرد: کە ئەوان بە هۆی بە پێشمەرگە بونی کوڕەکەیانەوە بۆ ماوەی زیاتر لە (٤٠) ساڵ لە شاری بەغداد ژیاون، لە دوای روخانی رژێمی بەعسەوە دەگەڕێنەوە کوردستان و لە شاری کەلار و لە خانویەکی کرێدا جێگیر دەبن.

دەڵێت: «لە شەڕی نێوان ئێران و عێراقدا بە هۆی تەقاندنی تۆپەوە لە لایەن وڵاتی ئێرانەوە، کوڕەکەم بە هۆی ترسەوە توشی نەخۆشی دەرونی دەبێت، دواتر بەهۆی ئەوەی کە خۆم رۆشتمە بەغداد بۆ وەرگرتنی خۆراک تا هاتمەوە لە ماڵ دەرواتە دەرەوە بەهۆی باران و سەرماوە گیانی لەدەستدا لە دوای (٣٢) ساڵ لەخزمەت کردنی».

وتیشی: «دوان لە کچەکانم مێردەکانیان لە دەست دەدەن و خۆیان و منداڵەکانیان کە (١٠) منداڵن دەکەوێتە ئەستۆی من و ئێستاش من بەم تەمەنەوە خەریکی کارکردنم بۆ ئەوەی ئەوان گەورە بکەم و خوێندنەکانیان تەواو بکەن».

پورە نەرمین، سەرەڕای بەخێوکردنی نەوەکانی و کچەکانی، بەخێوکردنی براکەی و منداڵەکانی دەکەوێتە ئەستۆی، بەهۆی لەدەستدانی خێزانەکەی واتە (براژنەکەی).

وتیشی: «براکەم بەهۆی ئەوەی فیشەکێک لە مێشکی ماوەتەوە توشی (کەمئەندامیی) بوە، توانای کارکردنی نیەو تەنها موچەیەکی (٢٠٠) هەزاری هەیە ئەویش دەدات بە کرێ خانو، بۆیە بەخێوکردنی ئەوانیشم لە ئەستۆ دایە»

پورە نەرمین، باسی لەوەشکرد یەکێکی تر لە کوڕەکانم بەهۆی ئاگر کەوتنەوە لە ماڵەکەیاندا خێزانەکەی و دو منداڵەکەی لە دەست دەدات و بەو هۆیەشەوە توشی نەخۆشی دەرونی دەبێت، هەروەک لەبەر نەبونی و هەژاریی، تاقە کچەکەشی کە ماوەتەوە و هاوسەرگیری نەکردوە، بنێرێتە لای یەکێک لە کچەکانی کە لە (عەمارە) نیشتەجێیە.

پورە نەرمین، سەرباری ئەوەی کرێچیە و بەخێوکردنی ئەو خێزانە گەورەیەی لە ئەستۆ دایە، تاوەکو ئێستاش هیچ موچەیەکی نیەو کرێی چوار مانگی خانوش قەرزارە. ئەو باسی لەوەشکرد زیاتر لە (١) ملیۆن دینار قەرزاری دوکانی خواردن و سەوزەیە و لەلایەن هەندێک کەس و خێرخوازەوە هاوکاری دەکرێت.

هەفتەی رابردو، لیژنە ئەمنیەکان بڕیاریان دا وەستانی عەرەبانە لەبازاڕی کەلار قەدەغە بکەن، ئەم بڕیارە پورە (نەرمین)یشی گرتەوە و لەو تاکە سەرچاوە بژێویەشیان کرد، ئێستا لەسەر شۆستەکان کەرەستەکانی داناوە بۆ فرۆشتن.

بەخەمگینییەوە وتی: «دابینکردنی خەرجی و مەسرەفی خێزانێکی (١٨) کەسی بەچی و چۆن دەکرێت؟!»

دو کچە شێوەکار لە کفری زیاتر لە ١٠ پێشانگای تایبەتیان کردوەتەوە

■ نەوژین، ئەشرف ئەحمەد

لەکۆمەڵگایەک دا کە «بەنێرسالار» ناسراوە و لەکایەیەکدا کە ژمارەی ژنانی تێدا کەم و دیارییکراوە، دو کچ توانیویانە وەکو دو شێوەکاری کارا دەربکەون و لەماوەی چەند ساڵێکی کەمدا، بەشداریی لە سەروی ٣٥ پێشانگای تایبەت و هاوبەش دا بکەن.

هەردو نیگارکێش (دیلان سەلام) و (شێوە حسێن)، دەرچوی پەیمانگا هونەرەجوانەکانن، بۆ ماوەی ٧ ساڵە خەریکی کاری هونەرین لە قەزای کفری، پێکەوە تائێستا ١٠ پێشەنگای تایبەتیان هەیە لەگەڵ ٢٥ پێشەنگای هاوبەش لە قەزاکە و دەرەوەی قەزاکە. وەکخۆیان باسیلێوەدەکەن دەیانەوێت نەهامەتییەکانی ئافرەتی کورد بخەنە سەر تابلۆکانیان.

دیلان سەلام، ٢٤ ساڵ، بۆ (نەوژین) وتی: «ئەمەوێت لە ڕێگەی تابلۆکانمانەوە ئەوە بگەیەنین ئافرەت هیچ جیاوازییەکی نیە لەگەڵ پیاوان، ئێمەش دەتوانین کاربکەین شان بەشانی پیاوان، بۆیە با بەس بێت جیاوازیکردن لە نێوان ئافرەت و پیاو».

شێوە حسێن، ٢٤ ساڵ، باسلەوەدەکات کە ئەگەرچی بەراورد بە پیاوان کەمتر پشتگیریی کچانی هونەرمەند دەکرێن، بەڵام ئەوان توانیویانە بەردەوام بن و پەرە بەکارەکانیان بدەن. بۆ (نەوژین) وتی: «لە روی هونەرەوە کەمترین پشتگریمان هەیە، چونکە پێیانوایە ئێمە ئافرەتین نابێت رۆڵمان هەبێ لە کۆمەڵگە و لەبری ئەوەی بەچاوی مرۆڤ بونەوە سەیر بکرێین کەچی بەچاوی ئافرەت بون سەیردەکرێین».

لەرابردودا بەشداریی ژنان لەکایەی هونەریی لەگەرمیان بەگشتی و کفری بەتایبەت، لەئاستی پێویست دا نەبوە، بەڵام ماوەیەکەو بەشداریی ژنان لەو بوارەدا روی لەهەڵکشان کردوەتەوە، بەتایبەت لە قەزای کفری گروپێکی شێوەکاری تایبەت بە کچان پێکهاتوە کە بەردەوام چالاکی هونەریی جیاواز ئەنجام دەدەن.

ئەو دو کچە هونەرمەندە، جەخت لەوە دەکەنەوە کە لەئێستادا بەشداریی ژنان لەکاری هونەریی لە دەڤەرەکە روی لە هەڵکشان کردوە. (دیلان) وتی: «پێشوتر هونەری شێوەکاری زۆر پشتگوێی خرا بو، بەڵام ئێستا پێچەوانە بوەتەوە، چونکە وەکو دەبینرێت هونەر جوڵەییەکی باشی بە خۆوە بینیوە».

(شێوە)ش وەک جەختکردنەوە لەرای هاوڕێکەی، وتی: «بە بۆچونی من چالاکی و جوڵەی هونەر لەلای ئافرەتان لە گەرمیان، زۆر زیاتر بوە لەچاو شارەکانی تری کوردستان.»

لەگەڵ ئەوەی زۆرجار کۆمەڵگاو نەریتەکانی بەهۆکاری سستی و لاوازیی بەشداری ژنان لەکایەی هونەریی هەژمار دەکرێت، بەڵام هاوکات هەوڵ و پشتگیرییش هەیە بۆ ژنان بۆ ئەوەی بەردەوام بن لەکارە هونەرییەکانیان.

(دیلان) و (شێوە)، تاڕادەیەک لە دەستی کۆمەڵگەی دەوروبەریان رازین «تاڕادەیەکی باش کۆمەڵگە و دەوروبەر هاوکارمانن، راستە هەمو کۆمەڵگا نییە، بەڵام کۆمەڵێک هاوکاری جدیمان هەیە لە کارەکانمان بەتایبەتی ماڵەوەمان».

دیلان، لەوبارەوە وتی: «خێزانەکانمان رۆڵیان زۆربوە تا بتوانین کارە هونەرییەکانمان ئەنجامبدەین، هاوکارییەکانیان وایکردوە ئێمە ئەم ماوە زۆرە بەردەوامبین لەکارەکانمان».

(شێوە)ش وتی: «هیواموایە کۆمەڵگە رۆشنبیرتر بێت لە ئاست کارە هونەرییەکان، چونکە کۆمەڵگەی ئێمە زۆری ماوە لە تابلۆ و ناخی ئافرەتی کورد تێبگات».

ئەو دو شێوەکارە، باسیان لەوەکرد کەتائێستا زۆرتر بەشدارییان لەپێشانگا تایبەت و گشتیەکانی کچانی شێوەکاردا کردوە و لەگەڵ پیاوانی هونەرمەند چالاکی هاوبەشیان نەبوە. بۆ ئەمەش وتیان: «بیرمان لێکردوەتەوە لە ئایندە دا لەگەڵ پیاوان کاری هاوبەشمان هەبێت».

لەبارەی جۆری کار و تابلۆ هونەریەکانیانەوە، ئەو دو نیگارکێشە باسلەوەدەکەن هەردوکیان بە قیاسی جیاواز و رەنگی جیاواز تابلۆ دەکێشن، زۆرینەی تابلۆکانیشیان جەختکردنەوەیە لە پیشاندانی کێشەو کۆژانەکانی ژنان.

لەوبارەوە (دیلان) وتی: «ئێمە بە هەمو جۆرە قیاسێک کار دەکەین و زۆربەی رەنگەکان بەکاردێنین».

وتیشی: «لەروی رەنگەوە، بەتایبەتی حەزمان لە تێکەڵکردنی رەنگەکانە لە تابلۆکانمان دا».

شێوە، لەسەر هەمان بابەت وتی: «لە تابلۆکانمان ئافرەت گەورەترین کەسە کە رەنگی دابێتەوە، چونکە پێمانوایە دەبێت کۆمەڵگە بە چاوێکی جیاوازترەوە بڕوانێتە ئافرەتان و کارەکانیان».

وتیشی: «کارکردنی ئێمە و بەردەوامبون و سوربونمان، بەشێکی پەیوەندی بەو پرسیارەوە هەیە: کە بۆچی بۆ پیاو هەمو کارێک ئاسایی بێت، بەڵام بۆ ئافرەتان قەدەغە بێت؟».

پۆلێک ژنە نوسەری تایبەت لە رۆژهەڵاتی ناوەڕاست

■ نەوژین

سەرباری ئەو رێگریی و کەنارخستنانەی لەکۆمەڵگەی رۆژهەڵاتی بەگشتی بەرامبەر بە ژنان کراوەو دەکرێت، بەڵام ئەمە واینەکردوە کە رێگریی لە ئەفراندنەکانیان بکات بەتەواوەتیی، بەڵکو بەپێچەوانەوە ژنانێکی زۆر هەن کە توانیویانە لەو بوارانەی کە بەهرەمەندن،پەرە بەئاست و بەهرەکانیان بدەن.

لەم بابەتەدا، ٨ لە دیارترین ژنانی نوسەرە لە رۆژهەڵاتی ناوەڕاست دەخەینە پێش چاوی ئێوە بەپێی پۆلێنێکی پێگەی «مۆنیتەر».

رەندە جەرار

نوسەری فەڵەستینی – ئەمریکی، رەندە جەرار، یەکێکە لەناوە دیارەکانی نوسەرانی تاراوگە، زۆرینەی بابەتەکانی گوزارشتە لەو هاوڵاتیە عەرەبانەی کەکێشەی شوناسیان هەیە بەهۆی کۆچکردنیان و ژیانیان لەوڵاتانی دیکە. لەساڵی ٢٠٠٩ رۆمانی «نەخشەی خانو»ی بڵاوکردەوە کە باس لە چیرۆکی کچێکی گەنجی پەڕاگەندەی نێوان وڵاتانی ئەمریکاو کوەیت و میسر دەکات و چیرۆکەکەش پێشوازیەکی باشی لێوەکرا لەلایەن خوێنەرانەوە. لەئێستادا لە ئەمریکا نیشتەجێیەو کاری وانەبێژی لەبواری نوسینی داهێنانکاریی بۆ منداڵانی ئەو ئاوارە عەرەب و رۆژهەڵاتیانە دەکات کە لەو وڵاتە دەخوێنن.

سەمەر یەزبەک

لەساڵی ٢٠١١ دا بەدیارییکراویی، ژنە رۆژنامەنوس و چالاکوانی سوریی، سەمەر یەزبەک، بوە ناوێکی دیار، ئەویش پاش ئەوەی بەپێچەوانەی خێزانە عەلەویەکەیەوە، دژی رژێمی (بەشار ئەسەد) وەستایەوەو پشتیوانی لە شۆڕشی سوریا کرد، ئەمەش ناچاری کرد کە وڵاتەکەی بەجێبێڵێت و رو لە فەرەنسا بکات، پاشتریش کتێبێکی لەبارەی بۆچون و یاداشتەکانی ئەو قۆناغەی نوسیەوە.

هەوڵەکانی نوسینی ئەم ژنە نوسەرە بۆپێشتر دەگەڕێتەوە، بەڵام ئەو گرنگییەی پێنەدراوە، بەتایبەتی لەساڵی ٢٠٠٧ دا رۆمانێکی بڵاوکردەوە کەتیایدا باس لەدۆخی سوریای پێش شۆڕش دەکات و پێشبینی کردوە شۆڕش و راپەڕین لە سوریا سەرهەڵبدات.

سۆفیا ئەلمەرییە

ژنە نوسەر و هونەرمەند و سینەماکاری قەتەری-ئەمریکی، لە لیستی ئەو نوسەرانەدایە کە گرنگیی بە پرسی «شوناس» دەدەن بۆ ئەو مرۆڤانەی کە لە دو شوێن و ژینگەی جیاوازی کەلتوری ژیاون. ئەو لەباوکێکی قەتەریی بەدو و دایکێکی ئەمریکی لەواشنتۆن هاتۆتە دونیاوە. ناوبانگیشی وەکو نوسەر بەهۆی ئەو یاداشتانەوە بو کە بڵاویکردونەتەوە لەم چوارچێوەیەدا بەناوی «ئەو کچەی کەوتە سەر هەسارەی زەوی».

کتێبەکەشی باسی ئەو بەریەککەوتن و کێشمەکێشە کەلتورییەیە کەلەنێوان ژینگەیەکی وەکو کەنداو دا بونی هەیە لەنێوان ئاراستەیەک کە پێداگیریی دەکات لەپاراستنی دابونەریتەکان و ئاراستەیەکیش کەچاوی لەبەرەوپێشەوەچونە.

بەدریە ئەلبەشر

مێژوی نوسینی ئەم ژنە نوسەرە سعودیە دێرینە، بەڵام لەساڵی ٢٠١٤ ناوبانگی زیاتری پەیداکرد پاش ئەوەی رۆمانەکەی « غراميات شارع الأعشى» بۆ لیستی باشترین رۆمانە عەرەبیەکان لەو ساڵەدا پاڵێورا.

چیرۆکی نوسین و رۆمانەکانی بەدریە، بەزۆریی تیشکخستنەسەر ئەو تێکۆشان و هەوڵانەیە کە ژنانی سعودیە بۆ دەستخستنی ماف و ئازادیە کەسییەکانیان دەیدەن، لەسەر ئەم نوسینانەش روبەروی زۆر هێرش و فەتوای لە ئاین دەرچون کراوەتەوە.

ئەحلام موستەغانمی

ئەحلام بە بەناوبانگترین رۆماننوسی عەرەبی لەجیهاندا ناودەبرێت، ئەویش پاش زنجیرەیەک رۆمانی بەپێز کە ناو و ناوبانگێکی زۆری پێدا. رۆمانی «ذاكره الجسد» لەساڵی ١٩٩٨ دا خەڵاتی (نەجیب مەحفوز)ی بۆ ئەدەب پێبەخشرا.

ئەم نوسەرە بە رۆمانە سیانییەکەی بەناوبانگە کە چیرۆکی شۆڕش و توندڕەویی و خۆشەویستیی و شکست و هەستانەوەو پەیوەندیە کۆمەڵایەتییەکان و زۆر پرسی دیکە لەخۆدەگرێت.

میرال ئەلتەحاوی

ژنە نوسەری میسریی (میرال ئەلتەحاوی)، زۆرینەی نوسینەکانی دەگەڕێتەوە بۆ ئەو جوگرافیایەی پێی دەڵێن «دەلتا نیل» ئەو شوێنەی کەلێی لەدایکبوەو پێگەیشتوە. بەزۆریش ئازار و کۆژانەکانی ژنانی ئەو ناوچەیەو میسر بەگشتی لە رۆمانەکانی دا دەخاتە رو.

لەسەرەتاوە پەیوەندیی لەگەڵ رێکخراوی «ئیخوان موسلیمین» دا هەبوەو رۆڵیان لەبڵاوکردنەوەی نوسینەکانی دا هەبوە، بەڵام دواتر لێیان جیابوەتەوە بەهۆی ئەو رەخنانەی هەیبوە لە تێڕوانینان بۆ ژنان و مافەکانیان.

ئێستا لە ئەمریکا دەژێت و دواین رۆمانیشی تایبەتە بەباسکردنی ئەو ئازارانە کە کەسانی کۆچبەری وەکو ئەو لە تاراوگە دا توشی دەبن.

ئەلیف شەفەق

ژنە نوسەری تورک (ئەلیف شەفەق)، یەکێکە لە بەناوبانگترین نوسەرانی ژن لە رۆژهەڵات، کە رۆمانەکانی بۆ زیاتر لە ٣٠ زمان وەرگێڕدراون.

ئەم ژنە نوسینەکانی پشت بەو ئەزمون و گەڕانە دەبەستێت لەژیانی داو لەنێوان شارە جیاوازەکانی (ئەنقەرە، کۆڵن، عەمان و بۆستن) دا ئەنجامیداوە، هەروەک پشتیش بەو زانیاریی و لێهاتویە دەبەستێت کەلەبواری سۆفیگەریی و مێژوی عوسمانی دا هەیەتی.

ئەلیف شەفەق بەوەناسراوە کە باوەڕ و راکانی بەشێوەیەکی راستوڕەوان دەڵێت بەبێ گوێدانە کاردانەوەکان.

نیدا خوریی

یەکەم ژنە شاعیری عەرەبی-ئسیرائیلییە کە شیعرەکانی دەخرێنە ناو پرۆگرامەکانی خوێندنی ئیسرائیلەوە.

خوریی، لە فەڵەستین لەدایکبوەو مامۆستای زانکۆیەو خاوەنی ٧ کۆمەڵە شیعرە کەزۆرینەیان بەزمانی عەرەبی نوسیوەو دواتر بۆ زمانی دیکە وەرگێڕدراون.

هاوسەرگیرییکردن، کچانی خوێندکار روبەروی ئاستەنگ و دەستبەرداربون لە خوێندنیان دەکاتەوە

■ نەوژین، شاناز جاف

ئەگەرچی (سارا) لە تەمەن و لە قۆناغی خوێندنیش دا هاوشانی هاوڕێکانێتی، بەڵام وەکو ئەوان دەرفەتی نییە بۆ خوێندن و بە زەحمەتێکی زۆرەوە دەتوانێت بخوێنێت، هۆکارەکەشی وەکخۆی دەیڵێت، هی ئەوەیە کە هاوسەرگیریی کردوە.

ئەو کە تەمەنی ١٨ ساڵەو پۆلی ١٢ی ئامادەییە، ساڵێکە چوەتە نێو ژیانی هاوسەرێتییەوە ئەگەرچی هێشتا خوێندکارە، ئەمەش وایکردوە کە روبەروی ئاستەنگ و زەحمەتێکی زۆر ببێتەوە لە تەواوکردنی خوێندن دا.

لەگەرمیان دا و سەرباری کەمی تەمەن و سەرقاڵبونیان بەخوێندنەوە، بەڵام بەشێک لە کچانی خوێندکار دەچنە نێو پرۆسەی هاوسەرگیرییەوەو «شو دەکەن». ئەوان سەرباری پێکهێنانی هاوسەرگیریی، بەڵام دەستبەرداری خوێندنەکەیان نەبون و درێژەی پێدەدەن، ئەگەرچی ئەمە روبەروی ئاستەنگ و نارەحەتییان دەکاتەوە.

سارا کەریم، لەوبارەوە بۆ (نەوژین) وتی: «خۆم راموایە تەمەنێکی گونجاوە کە هاوسەرگیریم تێدا کردوە، بەڵام کێشەکە ئەوەیە کە زەحمەتێکی زۆر دەبینم لەخوێندنەکەم، چونکە وەکو پێشتر بە ئاسانیی ناتوانم بخوێنم و کاتی زۆرم بۆ ئەو مەبەستە نییە».

وتیشی: «کە کچ بوم دەرفەتی خوێندنم زۆر بو، بەڵام ئێستا ئەرکی ماڵ و هاوسەرگیریم لەسەر شانە و سەرقاڵییم زۆر تر بوە، بۆیە ئەمە تارادەیەکی زۆر خوێندنەکەی لەسەر گران کردوم».

ئەمەی (سارا) ئاماژەی پێکرد، بەڕێوەبەری خوێندنگایەکیش جەختی لێدەکاتەوە، باسلەوەدەکات هاوسەرگیرییکردنی کچانی خوێندکاری ئامادەیی بەتایبەت، زیانەکانی زیاترە.

شیلان رەحمان قاسم، بەرێوەبەری خوێندنگەی رەوشتی کچان لەشاری کەلار، بۆ (نەوژین) وتی: «هاوسەرگیرییکردنی کچان لەم قۆناغەی خوێندن دا کاریگەری خراپی دەبێت لەسەر ئاستی خوێندکارەکە، بەتایبەتی وادەکات لە خوێندنەکەی دابېڕێت».

وتیشی: «زۆرجار بەهۆی ژیانی هاوسەرێتیەوە ئەو خوێندکارانە دادەبڕێن بۆ ماوەیەک لە خوێندن و دەوام، لەکاتێکدا خوێندن پرۆسەیەکی بەیەکەوە گرێدراوەو دابڕان لێی خوێندکار توشی گرفت و نارەحەتی دەکات».

بەگشتی ئەو مامۆستایە هێمای بە لاوازیی ئاستی ئەو خوێندکارانە کرد کە هاوسەرگیرییان کردوەو باسلەوەدەکات بەهۆی سەرقاڵبونیان بە ژیانی هاوسەرێتی و مێرد و منالەوە، کەمتر کاتیان دەبێت بۆ خوێندن و بەرەوپێشەوەچون لە خوێندن دا «بۆیە داوا دەکەم کچان لەم تەمەنەدا تەرکیزیان لەسەر خوێندن بێت نەک هاوسەرگیریی».

قسەی ئەم مامۆستایە، خوێندکارێک کە هاوسەرگریی کردوە، جەختی لێدەکاتەوەو پشتیوانی دەکات.

دەرون ئەحمەد، خوێندکاری پۆلی ١٢ی ئامادەیی کە ٣ ساڵە هاوسەرگیریی کردوەو خاوەنی منالێکە، بۆ (نەوژین) وتی: «من لە ئەزمونی خۆمەوە بۆم دەرکەوتوە کە هیچ باش نییە کچانی خوێندکار لەم تەمەنە هاوسەرگیریی بکەن، چونکە فریای هیچ ناکەون و بە زەحمەت دەتوانن بخوێنن».

وتیشی: «من بۆ خۆم کەدەچمەوە ماڵەوە، کاتێکی زۆرم بۆ ماڵ و هاوسەر و منالەکەم دەبێت و کاتێکی ئەوتۆم لەبەردەست دا نابێت بۆ خوێندنەکەم، تەنانەت بەهۆی سەرقاڵیەوە زۆرجار ناتوانم هەر بچمەوە بۆ خوێندنگەو ئامادە نابم، کە ئەمانە هەموی کاریگەریی لەسەرم هەیە».

سەرباری کەمی کات و سەرقاڵبون بە ژیانی خێزانییەوە، توێژەرێکی دەرونی پێیوایە کە خوێندکارانی خێزاندار، بیریان پەرتەوازە ترە لەچاو خوێندکارانی دیکە و ناتوانن بەباشیی بەرەوپێشەوە بچن.

هەیفا سەلاحەدین، توێژەری دەرونی، بە (نەوژین)ی وت: «خوێندکارانی هاوسەردار، ئەرکی خێزانیان زیاترەو کاتیان کەمتر، ئەمەش وادەکات بەباشیی نەتوانن بخوێنن و خۆیان بۆ ئەم پرۆسەیە ئامادە بکەن».

وتیشی: «بەهۆی فشاری خێزان و هەندێکجار کێشە کۆمەڵایەتییەکان و ماندوبونی زۆر و هەروەها دوگیانی و کێشەی جەستەیی، بۆیە بیر و زاکیرەی ئەو خوێندکارانە پەرتەو ناتوانن بیریان بۆ خوێندن بە باشیی کۆ بکەنەوەو تیایدا سەرکەوتو بن».

(م.شیلان رەحمان)یش، ئاماژەی بەوەکرد کە بەهۆی ئەم فشارانەوە، زۆرجار ئەو خوێندکارانە دەستبەداری خوێندن دەبن.

وتی: «زۆرجار ئەو خوێندکارانە بەهۆی ئەوەی هاوسەرگیرییان کردوە، خوێندنەکەیان بەلاوەکی سەیر دەکەن و بۆیە ناچار دەستبەداری خوێندنەکەیان دەبن و وازی لێدێنن».

(سارا)ش جەختی لە قسەکانی مامۆستاکەی کردەوە.

باسیلەوەشکرد کە ئەگەرچی هاوسەرەکەی زۆر پشتگیریی دەکات لە خوێندنەکەی دا، بەڵام خودی خۆی زۆر هەست بە فشار دەکات بەهۆی سەرقاڵیی ژیانی خێزانییەوە، بۆیە بە پێداگیرییەوە ئەوەی دوپاتکردەوە «شوکردن لەم قۆناغەدا هیچ باش نییە».

کچانی گەرمیان قۆرغکردنی کوڕان بۆ خوێندنی وەرزش تێکدەشکێنن

■ نەوژین،
پەیام لەتیف- هێڤی کەریم

(چاوان) لە زوەوە ئارەزوی بواری وەرزشی هەبو و دەیویست لەم بوارەدا پسپۆڕیی وەربگرێت، بۆیە کاتێک پێداگیریی کرد لە بڕیاری ئەوەی لە بواری وەرزش دا بخوێنێت، تاڕادەیەکی زۆر دەوروبەرەکەی پێیان سەیر بوە، بەڵام هیچ رێگریان لێنەکرد و لێگەڕان لەو بەشەدا درێژە بەخوێندن بدات، ئەویش توانی پەرە بەئاستی خۆی بدات و ببێتە وەرزشکارێکی باش.

چاوان عەلی، ئێستا یەکێکە لە خوێندکارانی بەشی وەرزش لە کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەت لە زانکۆی گەرمیان، سەرباری سەرکەوتویی لە خوێندن دا، لەکاری پراکتیکیش دا بەردەوامەو توانیویەتی لەیاریەکانی گۆڕەپان و مەیدان چەند پاڵەوانێتیەک بباتەوە.

چاوان، نمونەیەکە لەو کچانەی کەلەماوەی چەند ساڵی رابردودا بەحەماس و گەرموگوڕییەوە لەگەرمیان و کوردستان، رویان لە بواری وەرزش کردوە، ئەگەرچی ئەم بوارە زۆرتر وەکو بوارێکی «نێرانە» ناسراوە.

کچان سەرەڕای بەربەستی کومەڵگاو کەمی پشتیوانیی، بەڵام حەزی ئەوان بۆ وەرزش وایکردوە بە ژمارەیەکی زۆر رو لە بەشەکانی خوێندنی وەرزش بکەن.

(چاوان عەلی) کە لەقۆناغی سێیەمی خوێندنی زانکۆیی دایە، بۆ (نەوژین) وتی: «من بەخواستی خۆم هاتوم بۆ بەشی وەرزش و ماڵەوە هیچ رێگریان لێنەکردوم».

وتیشی: «لەیاری گۆڕەپان ومەیدان دا ساڵێک لەسەر ئاستی کوردستان یەکەم بوم، لەداهاتوشدا دەمەوێت ببمە یاریزانێکی باشی گۆڕەپان و مەیدان».

ئەژین محەمەد، یەکێکیترە لەو کچانەی بەخواستی خۆی و بەپشتگیری خێزانەکەی هاتوەتە بەشی وەرزش. ئەو کە دانیشتوی ناحیەی رزگارییە، دەڵێت: «من لەوانە پراکتیکیەکان زۆر باشم و دو ساڵیش لە ماراسۆنی زانکۆ بەشداریمکردوەو ساڵێک یەکەم بوم و ساڵی دواتریش دوەم بوم».

باسیلەوەشکرد پێش هاتنە زانکۆ، پێشینەی کارکردنی لەبواری وەرزش هەبوە «پێش زانکۆ لەچالاکی قوتابخانەکان بەشداریمکردوە و ساڵێک پاڵەوانی گۆڕەپان ومەیدان بوم».

ئەگەرچی (چاوان) و (ئەژین) لەبواری کرداریی «پراکتیکیی» ئاستیان باشەو چەندین پاڵەوانێتیشییان بردوەتەوە،

> بەخواستی خۆم رۆشتومەتە بەشی وەرزش وماڵەوە هیچ رێگریان لێنەکردوم

بەڵام بەشێکی تر و بەرچاوی کچانی بەشی وەرزش، زۆرتر لە بواری تیۆریی دا خۆیان هیلاک دەکەن و ئاستیان باشترە.

باخان فایەق، یەکێکە لەو کچانەی کە زۆرتر لە وانە تیرۆرییەکانی وەرزش خۆی بەباشتر دەزانێت. بۆ (نەوژین) وتی: «لەوانە پراکتیکیەکاندا ئاستم مامناوەندە، بەڵام دەمەوێت پەرە بەتواناکانی خۆم بدەم و لەبواری پراکتیکیش بەرەوپێشەوە بچم، چونکە بەلامەوە گرنگە لەخوێندن لەبواری وەرزش بەردەوامبم».

کوڕانی هاوپۆلی کچانی خوێندکاری بەشی وەرزش، لەبارەی ئاستی هاوڕێ کچەکانیانەوە باسلەوەدەکەن کە ئاستەکان جیاوازن.

پەیوەند فەتحوڵڵا، خوێندکارێکی بەشی وەرزشە لە کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەت لە زانکۆی گەرمیان، وتی: «کچان بەگشتی لەوانە پراکتیکیەکاندا ئاستیان باشە، هەندێک کچیش هەن ئاستیان زۆر باشە».

لە ساڵی (٢٠٠٧)ەوە بەشی وەرزش لە کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەت لە زانکۆی گەرمیان دامەزراوە، لەئیستاشدا لەکۆی ٢٠١ خوێندکار لەهەمو قوناغەکان، ٥٧ خوێندکاری کچن.

د.حەیدەر باوەخان ئەحمەد، سەروکی بەشەکە، بۆ (نەوژین) وتی: «کچان بەگشتی ئاستیان مامناوەندەو هەندێک لەکچانیش هەن ئاستیان باشەو کچی ئاست زۆر باشیش هەیە».

لەبارەی پێوەرەکانی وەرگرتنی خوێندکارانەوە، (د.حەیدەر) وتی: «پێوەرەکانی وەرگرتنی کچان جیاوازە لەگەڵ کوڕان، ساڵانە رێژەی ٣٠٪ی کورسیەکانمان بۆ کچان تەرخانکراوە».

مامۆستایەکی بەشەکەش، پێیوایە کەلەهەندێک بواردا، ئاستی کچانی خوێندکار لە هی هاوڕێ کوڕەکانیان باشترە.

هۆشیار عومەر، ماموستا لە بەشی وەرزش لە کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەت، بۆ (نەوژین) وتی: «لەیارییەکانی (جیملاستیک و یاریەکانی دەست)، کچان ئاستیان زۆر باشە».

سەرباری ئەوەش پێیوایە کە بەشێک لە کچان نەیانتوانیوە ئاستیان پەرەپێبدەن، بۆ ئەمەش «لایەنی کۆمەڵایەتی وخێزانی و نەبونی پاڵپشت لەدەروەی کۆلێژ» بەهۆکار دەزانێت، چونکە بەوتەی ئەو مامۆستایە «ئەگەر کچانی خوێندکاری بواری وەرزش پاڵپشتییان هەبێت، ئەوا وەرزشکاری زۆر باشیان لێدروست دەبێت».

سەرباری نەبونی پاڵپشت، هاوکات زۆرجار کچانی وەرزشکار و خوێندکاری وەرزش، روبەڕوی توانج و تانە دەبنەوە، بەتایبەت لە مەسەلەی پۆشینی جلی تایبەتی وەرزشیی.

وەک (چاوان) ئاماژەی بۆکرد: «زۆرجار بەهۆی جلە وەرزشییەکانمانەوە گوێم لەتوانجی کەسانی تر بوە، بەڵام من ئەو قسانە هەرگیز کاریان لێنەکردوم، بگرە بڕوام بەخۆم زیاتر بوە».

(ئەژین محەمەد)یش، لەوبارەوە وتی: «خەڵک بۆ هەمو شتێک قسەی هەیە، بەڵام ئێمە نابێت گوێ بەقسەی خەڵک بدەین، جوانترین وەڵامیش بۆ قسەی خەڵکی ئەوەیە بەجوانی هەڵسوکەوت بکەین و واز لە بەدیهێنانی خەونەکانمان نەهێنین».

بەختەوەریی ژن

■ پارێزەر: ژیلا تۆفیق

بەختەوەریی پلەو پایەیەکە، کەهەمومان وەکو مرۆڤ خەونمانە پێی بگەین، هەوڵ و کار و جوڵە بەردەوامەکانمان، بۆ ئەوەیە بتوانین بەختەوەری بۆ خۆمان و خێزان و دەوروبەرمان دابین بکەین.

رەنگە زیادەڕۆیی نەبێت، کە بڵێم ژنان زیاتر لەپیـــاوان خەمی بەختەوەرییانە، بـــەڵام هەمومـــان لەســـەرنجدان لەدایکانمانەوە ئەوە تێگەیشتوین کە ژنان چەند بەتەنگ بەختەوەریی خۆیانەوەن، ئەوەندەو زیاتریش بەتەنگ بەختەوەری مناڵ و خێزان و نەوەکانیانەوەن.
بەڵام پرســـیارە گرنگەکە ئەوەیە: ئایا بەختەوەری بەچیی بەدیدێت؟ ئایا ژنان چەند دەتوانن بەختەوەر بن؟
با پرســـیارەکە هەڵبگێڕینەوەو بڵێین: ژنان بۆچی بەختەوەر نابن؟ چ بنەمایەک پێویستە بۆ بەختەوەربونی ژن؟
مـــن لێـــرەدا دو بنەمـــا دەخەمە رو، کەپێموایە بنەمای سەرەکی و پێویستی بەختەوەربونی ژنانن.
بـــۆ ئـــەوەی ژن بەختـــەوەر بێـــت و ژیانێکی دروســـت بژێت، پێویستی بە پەروەردەیەکی باش و رۆشـــنبیرییەکی باش و تێگەیشتنی فراوان هەیە لەهەمو رویەکەوە، بەتایبەت ئەوانەی پەیوەندیان بە ماف و ئازادیی کەسییەوە هەیە.

١. ژن و ماف

لە ئێســـتادا بابەتی مافی ئافرەت زۆر باســـی لێوەدەکرێت وگرنگی پێدەدرێت کە ئەمەش جێگای دەستخۆشیە، بەڵام دەبێت ئەوەشـــمان لەیاد بێت هەمیشە لەبەرامبەر بە ماف دا بوارێکی تر هەیە کەپێی دەوترێت «ئەرک».
بۆیە دەبێت ئافرەت باڵانســـێک لەنێوان ئـــەم دو بوارەدا رابگرێت، نە لێبگەڕێت مافی پێشـــێل بکرێـــت و لەمافی کەم بکرێتەوە، نـــە کەموکورتیش بنوێنێت لە ئەرکەکەکانی دا، بێگومان بەشـــێکی زۆری مافیـــش لەرێگـــەی ئـــەرک و هەوڵدانەوە بەدەست دێت.

٢. ژن و ئازادی

ئێمە کەناوی ئازادیـــی دێنین بۆ ژنان، یەکســـەر بیری هەندێک لـــە خەڵک بۆ «بەرەڵایی» دەچێت، لەکاتێکدا ئەم دو چەمکە، ئاســـمان و رێسمان نێوانیانەو کەســـانی رۆشـــنبیر دەزانن کە چەند جیـــاوازن لەیەکتـــری و تەنانەت چەند ناکۆکیشـــن بەیەکتری، چونکە ئازادیی کۆمەڵێک مافی بنەڕەتی و ســـەرەکیی مرۆڤـــە، کەلەگەڵیـــدا لەدایکدەبێت و بەپێی گەشەکردنی تەمەنیشی، ئەویش گەشەدەکات.
هەمومان ئەوە دەزانین کە ئازادی رەها یان ئازادیەک کەســـنوری نەبێت، بونی نییـــە، ئەویش لەبەر ئەوەی رەنگە ئەم بێسنورییە، ئازادی کەسێکی تر پێشێل بکات، کە ئەمەش خۆی لەخۆیدا دژە بە چەمکی «ئازادیی».
ئـــەوەی کە بۆ ژنان گرنگەو بەشـــێکی بەرچاو لە بەختەوەرییـــان پێکدێنێت، ئەوەیە کەوەکو مرۆڤ و هاوشانی رەگەزی نێر، پیادەی ئازادیـــە بنەڕەتییەکانیان بکەن، لە بوارەکانی: خوێندن، رێزگرتن لەمافەکانیان و پاراستنیان، کارکردن، دەربڕینی بیروڕا، هەڵبژاردنی هاوبەشی ژیان و ...هتد).
هەمیشـــە کەباســـی ئـــازادی دەکەین، راســـتەوخۆ پـــرس و باســـی «ئاین» دێتـــە ئاراوە، هەندێـــک پێیانوایە ئەوە ئاینە کە ئازادیەکانی ژنانی سنوردار و پێشێلکردوە.
بـــەڵام مـــن راموایە کە ئایـــن بۆخۆی پەیامێکـــی ئاســـمانیی و خواییـــە بۆ باشـــترکردن و رێکخستنەوەی ژیانمان، نەک بۆ چەوســـاندنەوەو پێشێلکردنی مافەکانمـــان، بـــەڵام ئـــەوەی هەیـــە کەبەداخـــەوە هەندێک کـــەس بەناوی ئاینەوە مافەکانی ژنان پێشێل دەکەن، هەندێکی دیکەش ئاین دەکەنە پاساو بۆ پێشێلکردنی مافەکانی ژنان.
بۆیە دەبێت لەم خاڵەدا، بیرکردنەوەیەکی قوڵتـــر بکەین و باشـــتر لەســـەر هۆ و هۆکارەکان بوەستین.
پێموایە ئەگـــەر ژن ماف و ئازادیەکانی وەکو پێویست بەدەستهێناو بەرجەستە بـــو، ئـــەوکات دەبێتـــە ئـــەوەی پێی دەوترێـــت «ژنی بەختـــەوەر»، بەڵام هەموشمان دەزانین گەیشتن بەم ئاست و پلەیـــە هەروەها ئاســـان نیە کە من باســـم کردوە، بەڵکو رێگاکە پڕ هەوراز و نشێوە، بۆیە ئەوەی گرنگە بۆ ژنان و بۆ بەختەوەر بونی ژنان، ئەم ئامانجانە لەژیانی خۆیان دیاریی بکەن و هەوڵ بۆ جێبەجێکردنی بدەن.
دەبێت ژنـــان خۆیان یەکـــەم هۆکاری بەختەوەربونـــی خۆیان بن، بۆ ئەمەش زیاتر لەهەر شـــتێک، پێویســـتیان بە «باوەڕبەخۆبون» هەیە.

تا چەند ئافرەتان توانیویانە رۆڵیان هەبێت لەبواری نوسین و وەرگێڕاندا؟

■ رۆژان سدیق

ئەگەر سەیری بوارێکی فراوانی وەک نوسین و وەرگێڕان بکەین دەبینین سەرتاپای جیهانی گرتۆتەوە، تەنانەت تێکڕای پەیوەندییە کۆمەڵایەتی و سیاسی و بازرگانی و ....هتد بەهۆی ئەم دو لایەنەوە بەردەوامییان هەبوە. نوسینیش پێش قۆناغی وەرگێڕانە واتا هەتا نوسین نەبێ وەرگێڕان نایەتە ئاراوە.

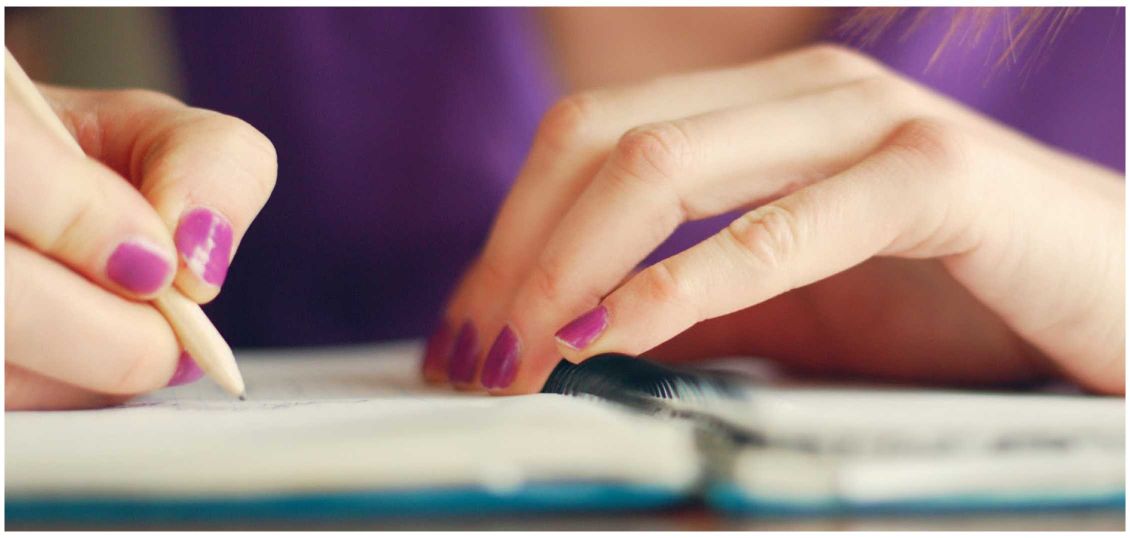

ئـــەوەی مەبەســـتمە زیاتـــر ئەوەیـــە، ئایـــا ئافرەتانی ئێمە (کـــورد) تاچەند توانیویانە رۆڵییان هەبێ لەبوارێکی لەم جۆرە فراوانەدا؟ ئەگـــەر رۆڵیان هەیە چۆنە ؟ ئەگەر نییە بۆچی نییە ؟
نوســـین شـــتێک نییە مـــرۆڤ لەگەڵ لەدایکبونییـــەوە لەگەڵیدابێت و پێوەی نوسابێت، یان شتێک نییە مرۆڤی پێوە مەحکـــوم کرابێت، بەڵام لەهەمان کاتدا نە قەدەغەیە کە هیـــچ ئافرەتێک زاتی ئەوەی هەبێت دەســـتی بۆ درێژبکات و خۆی پێبگەیەنێت، نەئەوەندەش ئاسانە کە بەبـــێ وردبونـــەوە و خوێندنەوەی پێشـــوەخت و ئەزمونی پێویست پێی بگەیت، چونکە نوســـین وەک (ئۆرهان پامۆک) دەڵـــێ : «تۆڵەکردنەوەیە لەو ژیانـــەی کە مـــرۆڤ نەیتوانیـــوە تیایا بژی».
ئەم قســـەیە رونە کە هیچ مرۆڤێک بە تەواوی ئەو ژیانە نـــاژی کە دەیەوێت، بەتایبەت رەگـــەزی مێینە و بەتایبەتتر لەم کۆمەڵگای کوردییـــەدا کە تاوەکو ئێستاش بەشێکی زۆری کۆسپ و کۆت و بەندو یاسا و دابونەریتە کۆمەڵایەتییەکان نەشکێنراون و هێشتا کارییان پێدەکەین و بەســـەر یەکتریدا دەیسەپێنین، ئەم لایەنە زۆر قورس کەوتوەتەوە لەســـەر رەگـــەزی مێینە بەحوکمی ئەوەی زیاتر چاوییان لەســـەرە و وەکخۆیان دەیڵێن «شەرەفی بنەماڵەو هۆزو تیرەن»، لەم سۆنگەیەشـــەوە «لەکەداربونی» هەر مێیینەیـــەک لە خێـــزان و بنەماڵەیەک بە «ئابڕوچون و لەکەداربونی خێزان و بنەماڵە» هەژمار دەکەن!
لێـــرەدا مـــن جەخت لەســـەر لایەنێک دەکەمەوە کە ئەویش نوســـینە، نوسین خـــۆی لەخۆیدا دەردو ئـــازارە، بۆچی ئافرەتانـــی ئێمە هەتاوەکو ئێســـتاش بەڕێژەیەکـــی کـــەم نەبێـــت خزمەتی خۆیانیان نەکردوە لەم بوارەدا؟
راســـتە ناوبەناو لێرەو لەوێ نوســـەری مێیەنەمان هەیە، بەڵام بەو شێوەیە نییە کە رێگا کردنەوە بێت بۆ هاتنە ناوەوەی ئافرەتانـــی دیکەش بۆئەوەی لە رێگەی نوسینەوە پەیام و ئامانج و ئازارەکانیان بگەیەنن، وەرگێڕانیش ئەگەر لەنوسین گرنگتر نەبێت ئـــەوا کەمتریش نییە بەتایبەت ئەگەر ئەم وەرگێڕانە لەســـەر دەستی رەگەزی مێینە بێت.
پێموایە لەپاڵ هەوڵەکانی رێکخراوەکانی ژنـــان و خەمخۆرانـــی ئەم بـــوارە بۆ کۆتایی هێنان بـــە توندوتیژی رەگەزی و یەکســـانی ماف، پێویستە هەوڵیش بدەیـــن لەم دو بـــوارەدا (نوســـین و وەرگێڕان) دەســـتگرۆیی ژنان بکەین و پەرە بەتواناکانیان بدەین.
چەند جـــوان دەبێت ئەگـــەر ئافرەتان سروشـــتە مێیینـــەکان و جوانییـــە مێییەنـــەکان لەســـەر زاری خۆیـــان دەرببڕن؟
جـــا ئەم بوارە تەنها شـــیعر ناگرێتەوە وەک چۆن لەئێســـتادا زیاتر شیعر بوە بە پەیامی گەیانـــدن لەهەمو بوارێکدا، بەڵکو پێویستە شان بەشانی شیعریش ، گرنگـــی بە لایەنەکانـــی دیکەی وەک ، توێژینـــەوەو لێکۆڵینـــەوەو رۆمان و چیرۆک و ....هتد بدرێت.
جوانتر لەمـــەش ئەوەیە ڕۆڵیان هەبێت لەبـــواری وەرگێڕاندا، جا ئەم وەرگێڕانە ناساندنی بەرهەمەکانی جیهان بێت بە ئێرە، یاخـــود بەپێچەوانـــەوە، چونکە وەرگێڕان هونەرێکـــە کە لە گرنگیی دا هیچی لەنوسین کەمتر نییە.
لەگەڵ ئەوەشـــدا من ناڵێم ئێستا کاتی ئەوە هاتوە کە ئافرەتان بنوسن، چونکە نوســـین کاتی ناوێت لەهـــەر تەمەن و زەمەنێکدا بتەوێت دەتوانیت بنوسیت، جا ئەوەی زوتر دەنوســـێت پەیامێکی زیاتری گەیاندوە.
نوسین و وەرگێڕان هیچ کات پەیوەندی بە دواکەوتویی وپێشکەوتویی کۆمەڵگاوە نییە، راستە بەربەســـت هەن لەڕێگای ئافرەتـــان لەبوارەکانـــی دیکە، بەڵام کەس ناتوانێت دەستەکانت ببەستێتەوە بۆ ئەوەی نەتوانیت بنوســـیت، یاخود کەس چاوەکان و گوێیەکانی نەگرتویت بۆئەوەی شـــارەزای زمانەکانی دیکەی جیهـــان بیـــت بەتایبەتیـــش زمانـــە ســـتاندارەکان، کە دواتر زۆر گرنگن بۆ بوارێکی فراوانی وەک بواری وەرگێڕان.

خوێنی ژنان لە چاوەڕوانی یاساو عەدالەت دا

■ گوڵباخ حەسەن

لەماوەی ئەمساڵ دا، لەکوردستان چەندین ژن کوژراون یاخود ناچار بەخۆکوشتن کراون، کە لانیکەم لە سنوری گەرمیان و خانەقین، کوشتنی کچێک کە تائێستا نەزانراوە کێیەو ناوی چیە، دواهەمینیانە.

ئەم روداوانە زۆرینەیان لە یەک دەچن، رەنگـــە لـــە وردەکارییدا جیـــاواز بن، بەڵام لە جەوهەر و ناوەڕۆکدا هەمویان هاوبەشن لەوەی قوربانیەکە ویستویەکی تۆزێک لەو مافانە پەیڕەو بکات کە وەک مرۆڤ هەیەتی، بەڵام چونکە کۆمەڵگە تائێســـتاش ژن بـــە مـــرۆڤ نازانێت و لەباشـــترین حاڵـــدا بە نیـــوە مرۆڤی دەبینێـــت، هەربۆیە بەریەک دەکەون و ئەو تاوان و کارەساتانەش رودەدەن کە رویانداوە.
ئەگەر من هەڵەبم و دڵرەقانە بڕیار بدەم، ئەی بۆچی ئێوە نمونەی بەسزاگەیاندنی موستەهەق وشایســـتەی بکوژانی ژنانم پێناڵێن؟
چەند بکوژ بەقەد تاوانەکەی سزا دراوە؟ چەندیان هەڵهاتون و دەستگیر نەکراون؟ ئەی چەندیان لە دیوەخانە عەشایەریی و پیاو سالارییەکان سوڵحیان بۆکراوە؟ یان با بپرســـین: ئامارەکانی کوشتن و خۆکوشتنی ژنان ســـاڵانە لەکوردستان لەبەرزبونـــەوەدان؟ بێگومـــان بەڵـــی.
بـــەڵام ئایـــا لەبەرامبـــەردا ئامـــاری دەســـتگیرکراوەکانی ئەوکەسانەی ژن دەکوژن یان هۆکارو پاڵنەرن بۆ کوشتن و خۆشکوشـــتنی ژنـــان، بەرامبەرن بە ژمارەی کوژراوەکانـــی ژنان؟ بێگومان نەخێر!
ئەگـــەر رەهایانە حوکـــم نەدەین، ئەوا ئەبێـــت دان بـــەوەدا بنێیـــن کە چەند حاڵەتێکی بەسزاگەیاندنی بکوژانی ژنان هەبون، بەڵام ئەوانیش یان کەســـانی دەستنەڕۆیشـــتو و بـــێ دەســـەڵاتن، یـــان هەژارن و نەیان توانیـــوە بەپارە خوێنەکان لە ســـوڵحی عشـــایەری دا بکڕنەوە، یان کەسێکی حیزبیان لەپشت نەبوە بۆ ئازاد کردنیان!
کەواتە لەکاتێکـــدا هەمومان دڵمان بە یاســـا خۆشـــە بۆ ئەوەی بمانپارێزێ و مافمان وەربگرێتەوە، کەچی خودی یاسا خۆی کۆڵـــەوارەو نەیتوانیوە ئەو رۆڵە بگێڕێت کە پێویســـتە لەم مەسەلانەدا بیبینێت.
من دەپرسم: «ژمارەی ئەو دۆسییانەی ژنان کە یەکلاکراونەتەوە چەندن؟
توانراوە ماف بۆ ژنان بگێڕدرێتەوە؟
ئـــەو رێوشـــوێنانەی گیراوەنەتەبـــەر لەدۆســـیەکانی ژنان، تاچەنـــد دادوەر بون؟»
ئایـــا لەوەتەی پەرلەمان و دەســـەڵاتی ئێمە بیری لەمافەکانی ژنان کردوەتەوە، تاچەنـــد توانیویەتـــی ئـــەو مافانـــە بەرەوپێشەوە بەرێت؟
خۆ راســـتە ئێمە یاسای باش و نوێمان هەیـــە، بەڵام کـــە جێبەجـــێ نەکرێن بەکەڵکـــی چـــی دێن؟ کە یاســـا بڕیار دەربـــکات و دەســـەڵاتی جێبەجێکردن حیســـابی بۆ نەکات و خەمی نەخوات، دەبێت دڵمان بە چی خۆشبێت؟
چی لە یاسایەک بکەین لە کۆمەڵگەیەکدا کە لەسەر هەمو شت ناکۆک بێت، بەڵام لەسەر بە نزم و کەم سەیر کردنی ژنان دا کۆکە؟

بەڕێوەبەری سەنتەری ددان لەکەلار:
ژنان زیاتر لە پیاوان توشی نەخۆشیەکانی ددان دەبن

▪ نەوژین،
سەرگوڵ خەلیل – سوزان خەلیل

لەمیانەی ئەم دیدارەدا، د. ئەرکان محەمەد ئەمین، پزیشکی نەشتەرگەری دەم و ددان و بەڕێوبەری سەنتەری ددان لە کەلار، لەبارەی کێشەکانی ددان لەلای ژنان بەتایبەتی، زانیاریی و رونکردنەوەی پێویست دەدات.

ئەو ئافرەتانەی کە سەردانتان دەکەن تا چەند بایەخ بە دەم و ددانیان ئەدەن؟
بەشێوەیەکی گشتی نەک تەنها ئەو کەسانەی سەردنمان ئەکەن بۆ لای پزیشکی ددان زۆربەیان ئافرەتن، ئەتوانین بڵێین ئافرەت دو ئەوەندەی پیاو سەردنمان ئەکەن چونکە ئەمە راپۆرتی جیهانیە کە ئەڵێت ئافرەت دو ئەوەندەی پیاو سەردانی پزیشکی ددان ئەکەن و گرنگی بە دەم و ددانیان ئەدەن .

ئەو ئافرەتانەی سەردانتان دەکەن ئێوە تا چەند هاوکاریان دەکەن؟
ئێمە بەگوێرەی ئەو چارەسەرانەی کە ئەیکەین بە گوێرەی شوێنی چارەسەرەکە یارمەتی تەواوی ئافرەتان ئەدەین بەحوکمی ئەوەی کە ئافرەت لەوانەیە کۆمەڵێ ئیلتیزاماتی زیاتری کۆمەڵایەتی و ئیشی دەرەوەی هەبێت بۆیە ئێمە چ لە کلینکی تایبەت و چ لە کەرتی گشتیدا هاوکاریان دەکەین و کاری پێویستیان بۆ دەکەین.

ئێوەی پزیشک رێنمایتان چیە بۆ ئەو ئافرەتانەی توشی ئازاری ددان دەبن؟
ئازاری ددان هۆکاری زۆر زۆرە، ئێستا هۆکارەکەی بە گوێرەی تەمەنی ئافرەتەکە و باری فیسیۆلۆجی ئافرەتەکە جیاوازە، ئێمە بۆیە هەر بەشێک و چارەسەری خۆی هەیە بە گوێرەی سەرچاوەی ئازارەکەی.

ئێوە زیاتر بە دەرمان چارەسەریان بۆ دەکەین یان بە هەڵکێشان یاخود شتی تر؟
وەک وتم بە گوێرەی ئازارەکە ئەبێ کێشەی دەم و ددانی ئەو کەسە بزانین چیە دواتر هەندێک نەخۆشی هەیە تەنها بە چارەسەرێکی سروشتی چارەسەری بۆ دەکرێت واتە بەدەرمانێکی کەم یان بە دەرمانێکی ئاسایی چارەسەر دەکرێت و هەندێکیشی پێویستی بە کلینکی پزیشکی ددان هەیە چ لە نەخۆشخانە بێت یان لە دەرەوە بێت.

رۆژانە چەن جار ددان بشۆردرێ باشە؟
رۆژانە بەشێوەیەکی گشتی پێویستە لەدوای زۆربەی ژەمە سەرەکیەکان ددان بشۆردرێ، بەڵام ئەتوانرێت دو جار لەشەو رۆژێکدا ددان بشۆردرێ و هۆکارێکی زۆر باشە بۆ پارێزگاری کردن لە دەم و ددان.

ددان شۆردن (شۆردنی لای پزیشک) ئەمە تا چەند زیانی هەیە؟
بێگومان پزیشک ددان شۆردن بۆ هەر کەسێک بکات ئەبێ جۆری ددانی ئەو کەسە یان حاڵەتی ئەو نەخۆشیە دیاری بکات ئەگەر حاڵەتەکە بە پێویست بزانێت و پێویست بکات و بشۆردرێت زیانی نیە تەنها هەندێ زیانی لاوەکی هەیە، بەڵام زۆر زۆر کەمە ئەتوانین بڵێین سودەکانی دە ئەوەندەیە بەگوێرەی زیانەکەی .

هەندێ ددان هەیە زەردە کە ئەیشۆین هەر بە زەردی ئەمێنێتەوە بۆچی؟
ئەوە رەنگی ددانەکە گۆڕاوە واتە رەنگی ناوەکی ددانەکە گۆڕاوەو لەوانەیە سپی نەبێت و زۆربەی کەسیش ددانی سپی نیە و رەنگی لە زەرد بۆ رەساسیەکی زۆر کاڵ دەست پێدەکات ئەگەر کەسەکە حەز بکات جوانکاری بۆ بکات ئەتوانێ لای پزیشک جوانکاری بۆ بکات و سپی بکاتەوە بەم شێوەیەش دەتوانێ سودێکی زۆری لێ ببینێت.

چ جۆرە فلچە و هەویرێک بەکار بهێنرێت باشە؟
فلچە و هەویر ئێستا جۆری زۆر زۆرە، ئێستا کۆمپانیاکانی تەندروستی دەم و ددان فلچە و هەویر بەرهەم دێنن، بەڵام ئەگەر هەر حاڵەتێک ئەکرێ پزیشکی ددان ببینێت و جۆری فلچە و هەویرەکەی بۆ دیاری بکات چونکە ئێستا جۆری زۆرمان هەیە و هەر جورێکیش بۆ حاڵەتێک بەکار ئەهێنرێت و سودی خۆی هەیە.

هەندێک ئافرەت جوانکاری بۆ دەم و ددانیان ئەکەن ئەمە تا چەند زیانی هەیە؟
جوانکاری هیچ زیانێکی گەورەی نیە بە پێچەوانەوە ئەتوانین بڵێین ئافرەت زیاتر مورتاح ئەبێت و سود لەو جوانکاریە ئەبینێ لەڕوی کومەڵایەتی و قسەکردن و دەرکەوتنیشەوە.

تائێستاش تێل «تەل» بەکاردەهێنرێت بۆ ددان رێککردنەوە، ئەمە چ زیانێکی هەیە؟
هیچ زیانێکی نیە، چونکە چارەسەرێکی گرنگی دەم و ددانە و بۆ ددان رێککردن بەکاردێت، بێگومان ئەگەر پزیشکێکی پسپۆر لە بوارەکەدا بیکات و سودێکی زۆر باشی بۆ نەخۆشەکە دەبێت و ئەنجامێکی جوان و باشیشی دەبێت.

تێل بۆ ماوەی چەنێک بەکار بهێنرێت باشە؟
بەگوێرەی جۆری چارەسەرەکەیە کە لە چەند مانگەوە دەست پێ دەکات بۆ زیاتر لەساڵێک و تا نزیکەی دوساڵیش ئەکرێ بمێنێتەوە، بەڵام بەگوێرەی جۆری حاڵەتەکە لەلایەن پزیشکەوە دیاری دەکرێت.

شەکرەی دوگیانیی

▪ نەوژین

شەکرە یەکێکە لەدیارترین نەخۆشیە درێژخایەنەکان، کە لە سەرانسەری جیهاندا بەربڵاوییەکی زۆری هەیە. هەتائێستاش داتاو ئامارەکان لەبارەی ئەوەی کام رەگەز زۆرتر توشی ئەم نەخۆشیە دەبن، جیاوازن و یەکلاکەرەوە نیین.

ئەوەی لێرەدا باسی دەکەین، جۆرێکی تایبەتە لەنەخۆشی شەکرە، جۆرێک کە زۆرتری لەناو ژنان و بەتایبەت ژنانی دوگیان بەدیار دەکەوێت، کە بە (شەکرەی دوگیانیی)ش ناودەبرێت.
د.نەدیم جەڕاح، پزیشکی پسپۆڕی شەکرە، لەمیانەی ئەم بابەتەوە زانیاریی لەبارەی چیەتی نەخۆشیەکەو هۆکار و کاریگەرییەکانیەوە دەدات.

شەکرەی دوگیانی چییە؟
جۆرێکی سەرەکی نەخۆشی شەکرەیە کە بۆ یەکەمجار لەکاتی دوگیانبونی ژنان دا دەردەکەوێت و هەستی پێدەکرێت. بەمانایەکی تر، دەشێت ژنەکە پێشتر شەکرەی هەبوبێت، کەچی هەستی پێنەکردبێت، بەڵام پاش دوگیان بونی، کاریگەریی و لێکەوتەکانی زیاتر دەردەکەون.
شێوازەکانی دیارییکردنی ئەم نەخۆشیەش بەبەراورد بە جۆرەکانی تری شەکرە دەگۆڕێت، چونکە ئەو ژمارانەی کە بۆ جۆرەکانی تری شەکرە دانراوە، لەم جۆرەیان دا کەمترە، هەربۆیە و بۆ دیارییکردنی نەخۆشیەکە، پێویستییت بە پزیشکیی شارەزا هەیە.

هۆکارەکانی توشبون
تائێستا نەخۆشی شەکرە بەگشتی هۆکارەکانی بەتەواوی رون نەکراوەتەوە، بەڵام یەکێک لەهۆکارە سەرەکیەکان لایەنی بۆماوەییە کە نەخۆشیەکە لەناو خێزاندا هەبوبێت، لەمجۆرەیانیشدا بەهەمانشێوەیە.
هەروەها خراپی جۆری خواردن و وەرزشنەکردن و قەڵەویی، ئەمانەش لە هۆکارە گشتییەکانی توشبونن بەم نەخۆشیە.
بەنیسبەت (شەکرەی دوگیانیی) شەوە، بەهەمانشێوە ئەم هۆکارانەی لەسەرەوەی ئامازەی پێکرا هەیەتی، بەتایبەتی لایەنی بۆماوەیی زۆر رۆڵ دەگێڕێت، بۆیە ژنان لەکاتی بونی حاڵەتی نەخۆشی شەکرە لەناو خێزان و بنەماڵەو کەسوکاریان دا، دەبێت ئاگادار بن لەوەی ئەگەری توشبونیان بەم نەخۆشیە زۆرترە، هەربۆیە پێویست بەوەدەکات زۆرتر و رێکتر پشکنینی تەندروستی و شەکرە بەتایبەتی ئەنجام بدەن، هەوەها باشتریش خۆیان بپارێزن.

ئامازەکانی توشبون
١. بۆماوەیی و بونی نەخۆشیەکە لە خێزان و بنەماڵەدا، وادەکات ئامازەکانی توشبون بەم نەخۆشیە زیاتر و رونتر بکات.
٢. ئەگەر ژن پێشتر منالّی لاشە قورس و قەڵەوی بوبێت، ئەوا دەگونجێت ئەمە ئامازەیەک بێت بۆ توشبونی بەمجۆرەی شەکرە.
٣. دەرکەوتنی بونی رێژەیەکی زۆر ئاو لەناو منالّدان دا، رەنگە ئامازە و دەرخەری توشبونی ژنە دوگیانەکە بێت بەم نەخۆشیە.

کاریگەرییەکان
نەخۆشی شەکرەی دوگیانیی، چەندین کاریگەریی راستەوخۆ و لاوەکی بۆسەر

> شێوازەکانی دیارییکردنی ئەم نەخۆشیە جیاوازە لە جۆرەکانی تری شەکرە

تەندروستی ژنی دوگیان دەبێت، لێرەدا گرنگترینییان دەخەینە رو:
١. بەرزکردنەوەی فشاری خوێنی ژنی دوگیان.
٢. گەورەتر بونی کێش و لاشەی کۆرپە.
٣. منالّبونی زەحمەت و ناڕەحەت.

پشکنینە پێشوەختەکان
پێویستە ژنان لەکاتی دوگییانی دا، پشکنینی پێویست ئەنجام بدەن، بەتایبەتی پشکنینی سۆنار، بۆ ئەوەی ئەگەر لاشەو قەبارەی کۆرپەلە گەورەتر بو، ئەوا پشکنینی دیکە ئەنجام بدەن بۆ زانینی رێژەو ئاستی شەکرەیان.
هەروەها پێویستە هەمو مرۆڤێک و ژنان بەتایبەتی، ناوەناو پشکنینی شەکرە ئەنجام بدەن، بۆ ئەوەی دڵنیابن لەوەی توشی ئەو نەخۆشیە نەبون. بەتایبەتی ژنان کەپێویستە لەپێش دوگیان بون خۆیان ئامادە بکەن بۆ ئەم پرۆسەیەو پشکنینی پێویستی تەندروستی ئەنجام بدەن، بە ئامانجی دور بون لەکاریگەریی و لێکەوتەی ئەم نەخۆشییە.

شەش ژنە ناودارەکەی بواری تەکنۆلۆژیای زانیاریی

■ نەوژین
ئامادەکردنی: ئاسیا حسێن

ئەگەرچی زۆرینەی داهێنەرانی بواری تەکنۆلۆژیا لە رەگەزی نێرن، بەڵام ئەمە واینەکردوە کە ژنان لەو بوارەدا دابڕێن یاخود جێبمێنن، بەڵکو بەپێچەوانەوە بەشێک لە کۆمپانیا گەورەکانی بواری تەکنۆلۆژیای ئای تی، هەندێک لە پێگەو شوێنە گرنگەکانیان لەلایەن ژنانەوە رابەرایەتی دەکرێت.

لەم لیستەدا، باس لە دەستکەوت و داهێنانی ٦ ژن دەکەین کە لە بەناوبانگترینەکانی بواری تەکنۆلۆژیای زانیاریین لە جیهان دا.

١. سوزان وجیسکی: بەڕێوبەری گشتی کۆمپانیای یوتیوبە (youtube)، کە لە ساڵی ١٩٩٩ پەیوەست بو بە کۆمپانیای گۆگڵەوە. بۆیە زۆرجار لە ریکلامەکانی کۆمپانیای گۆگڵدا ناوی وجیسکی دەبیستین.
سوزان وجیسکی لە ساڵی ٢٠١٦ نازناوی سێیەمین ژنە بەتوانای بواری تەکنەلۆژیای پێدراوە و لەساڵی ٢٠١٤ بەیەکێک لە دەوڵەمەندترین ژنەکانی جیهان هەڵبژێردرا.

٢. شریل سندبیرگ: بەڕێوبەری بەشی جێبەجێکاری کۆمپانیای فیسبوکە. یەکەمین ژن بو کە پەیوەندی بە بەشی بەڕێوبەرایەتی کۆمپانیای فیسبوکەوە کرد، بۆیە بە سەرچاوەی زۆرێک لە داهێنان و پرۆگرامە سەرکەوتوەکانی کۆمپانیای فیسبوک دادەنرێت. شریل سندبیرگ لە ساڵی ٢٠١٤ دا، بە (بەتواناترین ژن لە بواری تەکنەلۆژیا) دا هەڵبژێردرا.

٣. ماریسا مایر: ماریسای تەمەن چل ساڵان، بەڕێوبەری گشتی کۆمپانیای یاهو (Yahoo) یە. یەکێک بو لەو ژنانەی کە ناوی لە لیستی (هەژدە ژنە دەوڵەمەندەکەی جیهان) دا، هەبو. هەروەها یەکێکە لە گەنجترین ئەو ژنانەی کە لەبواری تەکنەلۆژیادا چالاکن و لەساڵی ٢٠١٥دا بە بەتواناترینیان هەڵبژێردرا.

٤. شیر وانک: بەڕێوبەری گشتی کومپانیای (HTC) یە و خاوەنی رابردویەکی زێڕینە لە بەرهەمهێنانی ئامێری ئەلیکترۆنیدا. رۆڵێکی بەرچاویشی هەبوە لە دامەزراندنی ژمارەیەک لە کۆمپانیا جیهانییەکان، کە لە بەرهەمهێنانی ئامێری ئەلیکترۆنیدا کار دەکەن.

٥. میک وایتمەن: بەڕێوبەری کۆمپانیای (HP) یە بۆ ماوەی چوار ساڵ. لە پێش ئەمەشدا یەکێک بوە لەو ژنانەی کە سەرمایەیەکی زۆری خستبوە خزمەت کۆمپانیاکەوە. وایتمەن لە ساڵی ٢٠١٤ دا بەیەکێک لە بەتواناترین ژنەکانی بواری تەکنەلۆژیا ناسرا.

٦. ئۆرسولا برنز: بەڕێوبەری بەشی بەڕێوەبردنی کۆپانیای (Xerot)ە. یەکەمین ژنی (ئەمریکی - ئەفریقی) بو پەیوەندی کرد بە کۆمپانیای (Fortune) کە بازرگانی لەگەڵ سەدان کۆمپانیای ئەمریکی دەکات. هەروەها ناسراوترین ژنە لە بواری کڕین و فرۆشتنی هەندێک ئامێری ئەلیکترۆنی وەکو ئامێری چاپ و پرێنتەر و فۆتۆکۆپی.

عادیلە خانم، ژنێکی پێش زەمەن کەوتو

■ نەوژین
ئامادەکردنی: شاران بەرزنجی

عادیلە خان، ئەگەر دیارترین ناوی ژنانی سەدەی بیستی کوردستان نەبێت، ئەوا بەدڵنیاییەوە یەکێکە لەگرنگترین ناو و کەسایەتییەکانی ئەو چەرخە، ئەویش بەهۆی ئەو رۆڵ و کارگەرییەی هەیبوە، بەشێوەیەک ژنێک بوە زۆر پێش زەمەنی خۆی کەوتوە، بەهۆی ئەو کارانەی کە ئەنجامیداوەو ئەو رۆڵەی کە بینیویەتی.

عادیلە خاتون لە شاری سنەی کوردستانی ئێران چاوی بە دونیا هەڵهێناوە. یەکێک بوە لە خاتونەکانی بنەماڵەی ساحێبقڕان.
ئەم خاتونە هاوسەری (عوسمان بەگی جافی کوڕی موحومەد پاشای جافە) کە دانیشتوی هەڵەبجە بوە و لە هەمان کاتیشدا قایمقامی ئەو شارەش بوە، (عادیلە خاتون) بەهۆی زیرەکی و لێهاتوییەکەی توانیوەتی پاڵپشتی مێردەکەی بێت لە بەڕێوەبردنی کاروبارەکانییدا.
(عادیلە خاتون) بەناڕاستەوخۆ بەڕێوەبەرایەتی لە دەستی خۆیدا بوە، هەروەها دەسەڵاتی باڵای هەبوە لە دروستکردنی رۆحی تەبایی و برایەتی لە نێوان تاکەکانی هۆز و عەشیرەتەکەیدا کە عەشیرەتی جاف بو، ئەوانی بە هۆکاری مانەوەی دەسەڵاتی خۆی دەزانی لە ناوچەکەدا.
زیرەکی و لێهاتویی (عادیلە) بەجۆرێک بوە کە بتوانێت لە ماوەیەکی کەمدا ئەو ئیشوکارانەی هاوسەرەکەی پێی هەڵدەستا ئەنجام بدات و کاروباری ناوچەی شارەزور و عەشیرەتی جاف لە ژێر دەسەلاتی خۆی دا بەڕێوەببات.
کاریگەری عادیلەخان بەشێوەیەک بوە کە بەبێ پرس و راوێژی (عادیلە خانم) هیچ کارێکی میریی جێبەجێ نەدەکرا، هەمو گیروگرفتێکی ناوخۆ دەخرایە بەردەستی ئەو، (عادیلە خانم)یش بەشێوەیەکی دادوەرانە یەکلایی دەکردەوە، هەر بۆ ئەو مەبەستەش بەندیخانەیەکی تایبەتی دروست کردبو، تا کارەکانی زیاتر تۆکمەیی بەخۆیەوە ببینێت.
(مێجەرسۆن) کە کاربەدەستێکی ئینگلیز بو لە پاش جەنگی جیهانی دوەم روی لە کوردستان و بەدیارییکراوی سنوری سلێمانی کرد، ماوەیەکی زۆر لە دیوەخانی (عادیلە خانم)دا ژیاوە، بەتەواوی (عادیلە خانم)ی لە کتێبەکانیدا هەڵسەنگاندوە و دەڵێت: «عادیلە خانم ئافرەتێکی زۆر بە تواناو لێهاتو بوە، بە رێکوپێکی و دادوەرانە بەڕێوەبەرایەتی شارەزور و ناوچەکەی دەکرد».
(عادیلە خانم) هەر لە هەڵەبجە بازاڕێک و قوتابخانەیەک و سێ ماڵی گەورە و مزگەوتێکیشی دروست کرد بە ناوی (مزگەوتی خانم) کە بە ناوی خۆیەوە دروستکرابو.
ئەم خاتونە لە ساڵی ١٩٢٤ کە تەمەنی ٦٥ ساڵ بو، بەتەواوی ماڵئاوایی کرد و لە گۆڕستانی (عەبابەیلێ)ی نزیک بە هەڵەبجە تەرمەکەی نێژراوە.

ئەو ژنەی ویستی ببێتە دیزاینەری جلوبەرگ و داعش ژیانی شێواند

■ نەوژین

خەونی سەرەکیی ژیانی «ئیسلام میتات»، ئەوەبو کە رۆژێک لە رۆژان ببێتە دیزاینەری بواری جلوبەرگی ئافرەتان، بەڵام ئەو کارەی داعش بەسەری هێنا، وایلێکرد تاکە شتێک بیری لێبکاتەوە، رزگاربون بێت بەسەلامەتی.

ئەم ژنە تەمەن ٢٣ ساڵە بەرەگەزی مەغریبییە، شوی بەپیاوێکی بریتانی بەرەگەزی ئەفغانی کردوە، پیاوەکەش دوای ماوەیەک پێکەوەبون بەرەو سوریاو ژێر دەستی داعشی بردوەو لەوێ بوە بە چەکدار.
ئیسلام، لەشاری قامیشلۆی رۆژئاوای کوردستان گیرساوەتەوە، پاش ئەوەی توانی هەڵبێت لە دەست چەکدارانی داعش، لەدیدارێک دا چیرۆکی خۆی بۆ ئاژانسی هەواڵی فەرەنسا گێڕاوەتەوە.
ئیسلام، دەڵێت: «من حەزم لەخوێندنی دیزاین و نەخشەسازیی جلوبەرگ بو، هەر ئەمەش هۆکاری شوکردنم بو بە هاوسەرە بریتانیە بە ئەسڵ ئەفغانیەکەم کەناوی (خەلیل ئەحمەد) بو کە لەرێگەی ئینتەرنێتەوە یەکمان ناسیوە لە ساڵی ٢٠١٤». ئەو پێیوابو کەهاوسەرەکەی یارمەتیدەری دەبێت بۆ بەدیهێنانی خەونەکەی، بەڵام بەپێچەوانەوە هەمو خەون و ژیانی وێران کرد، کاتێک پەلکێشی ژێر دەستی داعشی کرد.
باسلەوەدەکات پاش شوکردنی بەو پیاوە، گواستویانەتەوە بۆ دوبەی کە هاوسەرەکەی لەوێ کاری دەکرد و دواتریش بۆ ماوەی ٢ مانگ گەڕاونەتەوە بۆ ئەفغانستان. وتیشی: «پاش هاوسەرگیرییمان بەتەواوی هەستم بە گۆڕانی رەفتاری هاوسەرەکەم کردوە، بەشێوەیەک بوەتە کەسێک کەپێشتر ئەوەنەبوە کەناسیبوم، چونکە زۆر توند بو لەگەڵم دا بەتایبەتی لەروی جلوبەرگ و پۆشاکەوە.»
ئیسلام میتات، باسلەوەدەکات رۆژێکیان هاوسەرەکەی وتویەتی گەشت دەکەن بۆ ئەستەنبوڵ و لەوێشەوە بۆ لەندەن، هەربۆیە داوای لێکردوە جلی رەنگاوڕەنگ و کەشخە لەبەر بکات و ئارایشت بکات، چونکە ئەم کارە دەبێتە هۆی ئەوەی لە فرۆکەخانە زو بەرێبکرێن و دوانەخرێن، ئەمەش دڵی ئەو ژنە مەغریبیە خۆش دەکات، چونکە جگە لەوەی دەگەڕێنەوە ئەوروپا، هاوکات پۆشینی جلوبەرگی ئاڵوواڵا لە حەزە لەمێژینەییەکانێتی.
هەردو هاوسەرەکە پاش گەشتنیان بۆ ئەستنبوڵ، بەرەو لەندەن نەچون وەک ئیسلام چاوەڕێی دەکرد، بەڵکو چون بەرەو (غازی عەنتاب)ی نزیک بە سنوری سوریا و لەوێشەوە چونەتە سوریا، ئەم گەشتەش دوای هەفتەیەک هات لە راگەیاندنی «دەوڵەتی خیلافەت» لەلایەن داعشەوە.
ئیسلام، باسلەوەدەکات زۆرجار لە هاوسەرەکەی پرسیوە بۆچی ژیانت تێکدام؟ بەڵام ئەو هەموکات وتویەتی کەدەبێت گوێڕایەڵی قسەکانی بێت، ئەمیش ناچار بوە بەو بارودۆخە رازیی بێت کەتیایدا بوە، چونکە وەکخۆی دەیلێت: هیچ چارەیەکی تری نەبوە.
ئەو ژنە دەیگێڕێتەوە کە هاوسەرەکەی بۆماوەی مانگێک چوە بۆ سەربازگەو مەشقی بینیوە، پاشان پەیوەندی بە جەبهەی «کۆبانێ»وە کردوە لەوکاتەدا کە ئەو دوگیان بوە، مانگێکی نەبردوەو هەواڵی کوژرانی هاوسەرەکەیان پێگەیاندوە، دوای ئەمە گواستویەتییەوە بۆلای خێزانی برای مێردەکەی کە ئەو لەکاتی شەڕەکانی تکریت لە عێراق کوژراوە.
پاش کوژرانی هاوسەر و برای هاوسەرەکەی، (ئیسلام) خراوەتە شوێنێک کەبە «خانەی میوانداریی» ناودەبرێت کەبریتییە لە ماڵێکی گەورە لە شاری «منبج»لە سوریاو ئەو ژنانە لەخۆدەگرێت کە مێردەکانیان چەکداری داعش بون و کوژراون. لەوێ بۆ ماوەی ٤ مانگ لەگەڵ ژمارەیەکی زۆر لە ژنانی بێوەژن کەوتو ماوەتەوە کە زۆرینەیان روسی و ئۆزبەکی بون و هەموشیان مەشقی سەربازییان پێکرابو.
ئیسلام لەبارودۆخێکی سەخت دا ژیاوە، پاش کوژرانی هاوسەرەکەی دوجاری تر بەشو دراوە، جارێک بە ئەفغانیەک و جارێکی تر بە هیندییەک کە هەردوکیان چەکداری داعش بون، لە یەکێکیان دا کچێکی بوە ناوی لێناوە «ماریا».
ئەو ژنە رۆژێک بەیاوەری ژنێکی ئێزدیی کە ئەمیرێکی داعش کردبوی بە ژنی خۆی، هەڵدێن و دەتوانن بگەن بە قامیشلۆ، ئێستا لەو شارە لەژێر دەسەڵاتی هێزە کوردیەکاندایە.
بەگریانەوە وتی: «نازانم چی لە ژیانم بکەن، بەڵام مناڵەکانم تاوانیان چییە؟!»

دەربارەی نەوژین

نەوژین، رۆژنامەیەکی سەربەخۆی تایبەتمەندە بە پرسەکانی ژنان، مانگانە لەلایەن رادیۆی دەنگ لە گەرمیان بڵاودەکرێتەوە.
رادیۆی دەنگ، پرۆژەیەکی میدیایی سەربەخۆیە لە ناوچەی گەرمیان، لە (٢٠١٠)ەوە بە پەخشی رادیۆیەکی لۆکاڵی دەستی پێکردوەو پاشان وێبسایتێکی داناوە.
رۆژنامەی نەوژین یەکێکە لە چالاکیەکانی پرۆژەی رادیۆی دەنگ بە پاڵپشتی سندوقی نیشتمانی بۆ دیموکراسی (NED) ئەمریکی.
رۆژنامەی نەوژین یەکێکە لە چالاکیەکانی پرۆژەیەکی رادیۆی دەنگ کە لەلایەن سندوقەکەوە پاڵپشتیی دەکرێت.
رۆژنامەنوسانی ئەم رۆژنامەیە، ژمارەیەک کچن کەپێشتر خولێکی راهێنانیان لەلایەن رادیۆی دەنگەوە بۆئەنجامدراوەو زۆرینەیان پێشتر کاری رۆژنامەوانییان نەکردوە.
بۆ پەیوەندیکردن بە رۆژنامەکەوە:
تەلەفۆن:
٠٧٤٨٠٢٠٧٤٠٠
ئیمەیڵ:
nawzhinnewspaper@gmail.com
فەیسبوک:
nawzhinnewspaper

دەتوانن لەماڵپەڕی رادیۆی دەنگ کۆپی ئیلیکترۆنی ژمارەکانی رۆژنامەکە ببینن
www.radiodang.org

گروپێک ئافرەت بە ئیشی دەستیی کەلەپوری کوردەواریی زیندو دەکەنەوە

■ نەوژین، سازان مستەفا

چەند ئافرەتێک خەمی کلتور و کاری دەستیی کەلەپوری کۆیکردونەتەوە، ئەوان هەڵدەستن بە دروستکردنی کاری دەستیی و لە پێشانگای تایبەت دا لە سەرجەم ناوچەکانی کوردستان دەیخەنە رو، هەفتەی رابردوش لە کەلار پێشانگایەکی کاری دەستییان کردەوە کە پێشوازییەکی زۆری لێکرا.

(کۆمەڵـەی دەسـترەنگینی کولتوری کوردسـتان)، ناوی ئـەو گروپەیە کە ماوەی چەنـد مانگێکە دروسـتبووە، ژمارەیـەک لە کچـان کەبـەزۆری لە سلێمانی نیشـتەجێن، هەسـتاون بە پێکهێنانی. ئەوان کاری دەستی جیاواز بەتایبەتـی کەلەپـوری کوردەواریـی ئەنجام دەدەن و لەپێشـانگادا نمایشی دەکەن بۆ هاوڵاتیان.

بەیان رەشید سـدیق، سەرپەرشتیاری گروپەکـە، باس لـەوە دەکات کەبونی بۆشـاییەک لەکاری ئیشـی دەسـتی ئافرەتـان، وای لێکردون ئـەم گروپە دروست بکەن.

ئەو بـۆ (نەوژین) وتی: «هەسـتمان بەوەکـرد ئافرەتـی زۆرمـان هەیـە دەسترەنگین بێت، بەڵام بەهۆی نەبونی جێـگا یـان لایەنێک کە پاڵپشـتییان بکات، کاری دەستی ناکەن، بۆیە لەگەڵ هاورێکانم دا ئەم گروپەمان پێکهێنا».

ئاماژەی بەوەشکرد سەرەتای گروپەکە تەنها (٢٠) کچ بوە، بەڵام ئێستا ژمارەی ئەندامەکانی بەرزبوەتەوە بۆ سـەروی (٣٠) ئەنـدام، هەمـو ئەندامەکانیش لـە گەزر مـێ نین، بەڵکـو پیاوانیش لەگەڵیاندا هاوبەشن.

مـاوەی چەنـد سـاڵێکە، خولیـای ئافرەتانـی کورد بۆ گەرانـەوە بەلای بابەتی جوانکاریـی کەلەپوری کوردیی زیاد بوە، کاری دەسـتی و جلوبەرگی کوردیـی و بابەتی ئارایشـت و بۆنی کوردەواریی مێخەک و سـمڵ و هی تر، برەویان پەیداکردوە، ئەمەش وایکردوە گـروپ و چالاکـی تایبەتیـش بۆ ئەم بابەتانە، رو لە برەو بکەن.

ئەژیـن ئـاراس، ئەندامێکـی دیکەی گروپەکەیـە، باسـیلەوەکرد کچـان و ژنانی کورد بەگشتی حەزیان لەو بابەتە کەلەپوریانە هەیـە، بەتایبەتی لەکاتی بۆنەو ئاهەنگەکان دا.

بـەرای ئـەو کچـە، لەکۆمەڵگایەکدا کەهێشـتا پێشـێلکاری زۆر دەکرێـت بەرامبـەر بـە مافەکانی ژنـان، بونی گروپێکـی وەهـا پێویسـت و گرنگە، چونکـە وەکخـۆی وتـی: «بونی ئەم گروپـە وەڵامدانـەوەو تەحەدایـەک دەبێت کە ژنان دەستەوەستان نابن لە بەدەستهێنانی مافەکانیان و ئەنجامدانی ئەو کارانەی کە حەزی لێدەکەن».

ئەم گروپە، لەرێگـەی ئەندامەکانیەوە هەڵدەستێت بە دروستکردنی کەرەستەی دەستیی لە بابەتی جوانکاری و ئارایشتی ژنـان، لەگەڵ هەندێک ئیکسسـواراتی دیکـە کەدەتوانرێت وەکـو جوانکاریی بـۆ مـاڵان بەکاربهێنرێـت، دواتر ئەم بەرهەمانە دەفرۆشـنەوە، چ لەرێگەی فرۆشـیارەکانەوە یاخـود لەمیانـەی نمایشکردنیان لە پێشانگاکانیان دا.

ئەژین، ئاماژەی بەوەکرد کاری دەستی بەپێـی وەرزەکان دەگۆرێـت و هـەر وەرزێک بابەتێک برەو و رەواجی هەیە و خەڵک دەیکرێت. وتی: «ئیشی وەرزی زسـتان زیاتر چنینە، لە وەرزەکانی تر وەکو هاوین و بەهاران، ئیشـی مێخەک و متومێرو و ئیکسسـواراتی سەر جلی کوردیی وەکو میر و تاجی سەر وپشتوێن و ملوانکە، برەویان هەیە».

ئەم گروپە سەرپەرشـتیارانی بەزۆری لە سـلێمانین، بەڵام وەکخۆیان دەیڵێن گروپە تایبەت نییە بەو شارە.

سەرپەرشـتیاری گروپەکە، لەوبارەوە وتی: « کچانی دەسـترەنگین لە هەمو شـوێن وجێگاکانـی تری کوردسـتان دەتوانن ببنە ئەندام».

وەکـو هەمـو کارێکی دیکـە کە ژنان دەیکەن، خەمێکی گەورەی ئەم گروپە ئەوەیە کـە هـەوڵ و کارەکەیان نەک زۆرجـار بەهەند وەرناگیرێـت، بەڵکو روبەروی تانەو توانجیش دەبنەوە.

ئەژیـن، لەوبـارەوە وتـی: «زۆر جار توانجمان لێدراوە، بەڵام بەقسەو گفتوگۆ کردن ئـەو کەسـانەمان تێگەیاندوە، چونکـە ئەمە کارێکی سـەربەرزانەیەو شانازییە کە ئێمە گرنگی بە کەلەپوری کوردەواری دەدەین».

ئەم گروپە، هەفتەی رابردو لە پەیمانگای تەکنیکی کەلار، نمایشێکیان بۆ هەندێک لە بەرهەمەکانیان کرد، کە دەستخۆشی ئامادەبوانی لێکەوتەوە.

میعاد سـەلام، خوێندکاری پەیمانگای تەکنیکی کەلار و میوانی پیشـانگاکە، سەرسامی خۆی بەکارەکانی ئەو گروپە دەربری. بۆ (نەوژین) وتی: «بەراستی ئە کەرەسـتانەی نمایشـیان کرد زۆر تایبەت و جوانـن بەلامەوە، چونکە لە کۆمەڵێک شـتی سـادەی رۆژانە ئەو کەرەسـتە جوانانەیان دروسـتکردوەو سـیمایەکی جـوان و سـەرنجراکێش دەبەخشێت».

(باخان نامیق)یش کە میوانێکی دیکەی پێشەنگاکە بو، وتی: «من بۆخۆم زۆر حەزم لەم هونەری ئیشـی دەستییانە هەیەو پێشانگاکە زۆر سەرنجی راکێشام، هاوکات زۆریش حەزم لێیە فێری کاری دەسـتی بم، بـەڵام جێگایەکی وا نییە لە کـەلار دا کە بتوانیـت تیایدا فێری دروسـتکردنی مێخەک و پشتوێن چنین و هونەرەکانی دیکە بیت».

بۆیەکەمجار لە گەرمیان ژنان کارگەیەکی شیرەمەنی بەرێوەدەبن

■ نەوژین، سازی ئەسمەر

لەشاری کەلار کارگەیەکی بەرهەمهێنانی شیرەمەنی و ئایسکرێم کراوەتەوە، زۆرینەی کارمەندەکانی ژنن، بەشێکی زۆری ئەو ژنانەش خاوەنی بروانامەن، بەهۆی بێهیوابون لە دامەزراندن رویان لەکەرتی تایبەت کردوە.

رەنگە تا چەند ساڵی رابردو لەگەرمیاندا، بونی ژنـان لەکارگەو شـوێنکارەکانی کەرتـی تایبـەت، حاڵەتێکـی زۆر تایبـەت و دەگمەن بوبێـت، بەڵام لەم ماوەیەی رابـردودا کارکردنی ژنان لەو کەرتەدا برەوی سەندوە، ژنێکی زۆر بۆ راییکردنی بژێوی ژیـان و پەرەدان بە ژیان و خواسـت و تواناکانیان، وزەی خۆیان لەکارکـردن لەکەرتی تایبەت دا بەکاردێنن.

کارگەی ماسـت و ئایسـکرێمی چیاو، یەکێکە لەو کارگانەی کە ژمارەیەکی زۆر کارمەندی ژنی لەخۆگرتوە، بەشێوەیەک زۆرینـەی کارمەندەکانی لـە رەگەزی مێ پێکدێـن، بەرێوەبەری کارگەکەش، پەسـنی چالاکیی و لێهاتوی کارمەندە ژنەکانیان دەدات.

بیـلال محەمـەد عەلـی، بەرێوبەری کومپانیای چیاو بۆ دروستکردنی ماست وئایسکرێم، بۆ (نەوژین) وتی: «ژمارەی کارمەندەکانی کارگەکە نزیکەی (١٧٠) کرێکارە، نزیکـەی (٩٠) یان ئافرەت دەبن».

وتیشـی: «کارگەکە ماوەی سـاڵێکە دامـەزراوە و زیاتر کرێکاری ئافرەتمان وەرگرتـوە، لەبـەر ئـەوە پێمانوایە ئافرەتـان گونجاوترن بـۆ کارەکان و هەروەها دەسترەنگین ترن».

ئەو ئافرەتانەی لەکارگەکەدا کاردەکەن، دڵخۆشـن بە بونـی پرۆژەیەکی وەها کە ئەوان بتوانـن توانای خۆیانی تێدا بەگەر بخەن و کاری تێدا بکەن و ببێتە سەرچاوەی بژێوییان.

تارا مەحمود، یەکێکە لەکچانی کارمەندی کارگەکـە، بۆ (نەوژیـن) وتی: «ئەم کارگەیە هەلێکی باشـی رەخساندوە بۆ ئەو کچانەی کە لەماڵـەوەن و خاوەن بروانامە نین، بۆ ئەوەی بتوانن ئیشبکەن و سەرچاوەی بژێویی پەیدا بکەن».

وتیشی: «سـەرباری ئەوەش ئافرەتی دیکـە هەیـە کـە بروانامـەی هەیەو لەکارگەکـە کارمەندە، بـەڵام بەهۆی ئەوەی دەرفەتـی دامەزراندنیان نەبوە لـە کەرتی گشـتی و حکومیـی، لێرە دەستیان بەکار کردوە.»

یوسـرا تۆفیـق، یەکێکـی دیکەیە لە کارمەندەکانی کارگەکە، دەرچوی بەشی ژمێریاریەو ماوەی (٤) ساڵە خویندنی تەواو کردوە، ئێستا وەکو سەرپەشتیار لەسەر هۆڵی شـیرەمەنی کارگەکە کار دەکات. بـۆ (نەوژیـن) وتی: «ماوەی (١١) مانگـە لێرە کاردەکـەم، رۆژانە نزیکـە (٨) کاتژمێـر ئیـش دەکەم، ئیشـی ئێمەش لێـرە بەرهەمهێنان و بەرگتێگرتنـی بەرهەمەکان و خسـتنە کارتۆنـە». ئاماژەی دا کە دڵخۆشـە بەکارەکەی کەلەرێگەیەوە بژێوی خۆی پەیدا دەکات.

وتیشـی: «زۆربەی کرێکارەکانی ئێرە خاوەن بروانامەی جیاوازن، بەو هۆیەی حکومەت هەلی بۆمان نەرەخسـاندوە، رومان لەم کارگەیە کردوە».

وەک بەرپرسـانی کارگەکـە باسـیلێوەدەکەن، دڵخۆش و رازین بە ئاستی کارکردنی ئافرەتانی کارمەندیان، پێیانوایـە توانیویانـە بەباشـیی ئەرکەکانیان جێبەجێ بکەن.

نامیـق ئەحمـەد، سەرپەرشـتیاری کارمەندەکانـی کارگـەی چیـاو، بـە (نەوژیـن)ی وت: «زۆرینـەی کارمەندەکانی کارگەکە ئافرەتن، ئەوەی ئەم کارگەیە جیائەکاتەوە لە کارگەکانی تر ئەوەیە دەرفەتێکی باشتری داوە بە ئافرەتان».

وتیشـی: «هیـچ جیاوازیـەک نیە لە ئیشکردنی کچان وکوران دا، بگرە کچان دەسـترەنگین ترن و زیاتریش خۆیان ماندو دەکەن».

بیلال محەمەد، بەرێوەبەری کۆمپانیاکە، هەمـان رای هەیـەو پێیوایـە «بـۆ ئیشـکردنی کارگەکەیـان ئافرەتـان گونجاوترن و کێشەیەکی ئەوتۆیان نییە لە جێبەجێکردنی ئەرکەکانیان دا».

لەم ماوەیەی رابردودا، رەخنە لە کارگەکە گیرا لەروی پێدانی ماف بە کرێکارەکانی و زۆری سـەعاتەکانی کارکردن، بەڵام بەرێوەبەری کارگەکە رونیدەکاتەوە کە هەمو کارمەندەکانیان پێشـتر لە ئەرک و کات و کار و موچەکانیـان ئاگادارن و گرێبەسـتیان لەگەڵ دا ئەنجامدراوە.

وتیشـی: «کاتژمێرەکانی کارکردن ٨ کاتژمێـرەو بۆئافرەتانیـش بەزۆری لە بەشـی بەیانیان کار دەکەن لەکاتژمێر (٨) بەیانـی تاوەکـو (٤) ئێـوارە، شێوازی موچەکانیشان جێگیرە، بەڵام هەر کارمەندێک زیاتر کار بکات موچەی زیاتر وەردەگرێت وەکو پاداشـتێک بۆ ماندوبونی».

رەنگـە دیارتریـن کێشـەی ژنـان لەکارکردنیان لە کەرتـی تایبەت، ئەو توانج و قسانە بێت کەلەلایەن بەشێکی کۆمەڵـگاوە روبەرویـان دەکرێتـەوە، کەئەمـەش هەندێکجـار دڵخواردیـان دەکات، بـەڵام کچانـی کارمەنـدی کارگەکـە، بەپێچەوانەوە گوێنادەن بەو وتانە.

تارا، لەوبـارەوە وتی: «بتەوێت یان نا هەر روبەروی قسـەو توانج دەبیتەوە، بەڵام نابێت گوێ بەو قسـانە بدەین و حیسـابیان بۆ بکەیـن، چونکە دەبێت بزانیت کە تۆ بـۆ خۆت ئیش دەکەیت نەک بۆ ئەوان».